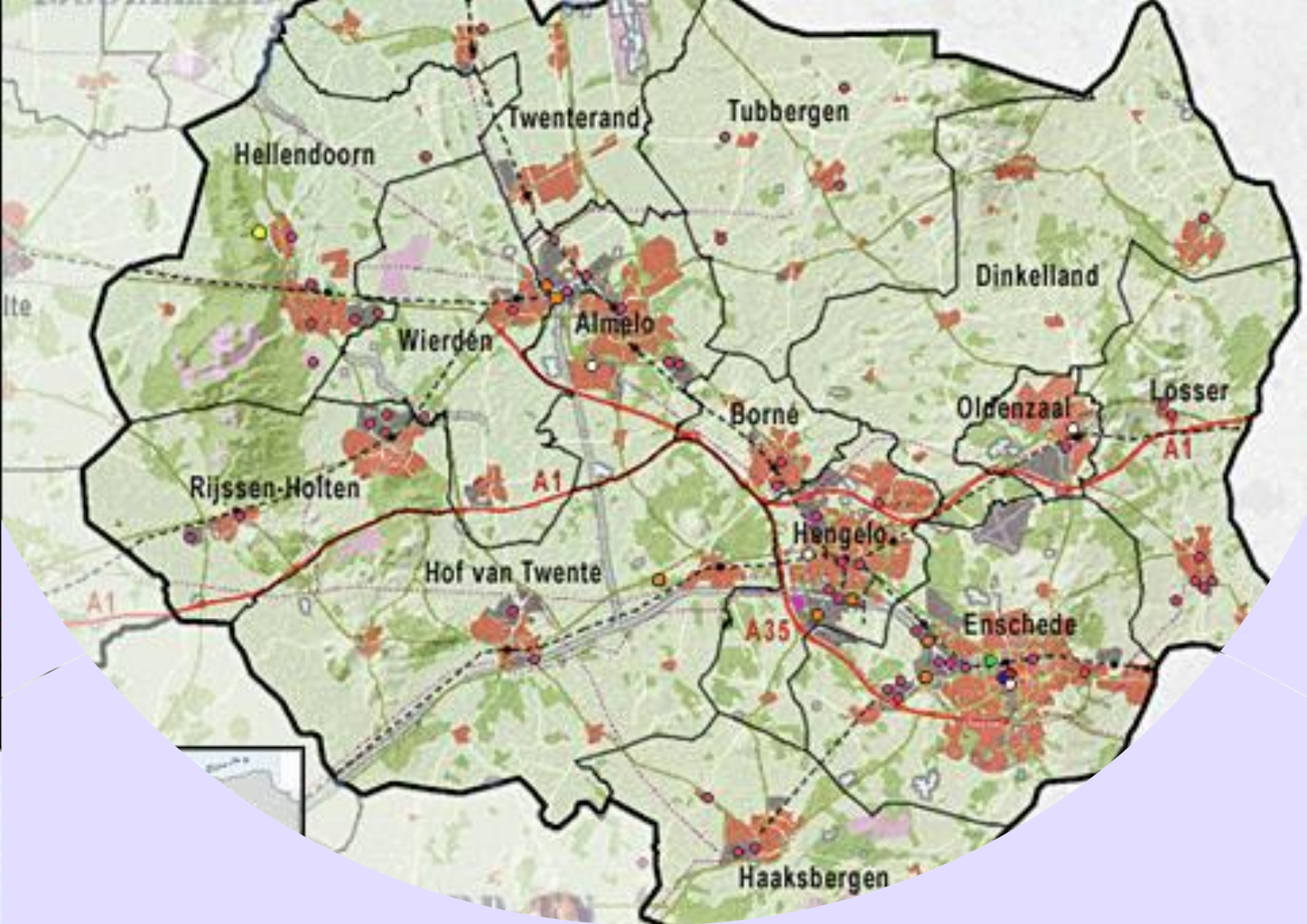

Fenomeenanalyse

Radicalisering en Extremisme: een Twents beeld

Veiligheidsregio Twente

27 mei 2026

Radar Advies

Rapport

Voor u ligt de fenomeenanalyse radicalisering en extremisme voor de regio Twente. In dit rapport schetsen we een Twents beeld van de fenomenen in de regio langs drie perspectieven: de klassieke ideologieën (anti-institutioneel, rechts, jihadistisch en ander religieus, links, dierenrechten- en milieu), verhitte maatschappelijke thema's, en online/fluïde/eenlingen. In dit regionale beeld worden lokale verschillen aangestipt waar relevant, en de vergelijking met het landelijke beeld gemaakt.

Opdrachtgever

Veiligheidsregio Twente

Contactpersoon

Katleen Horck-Brummelhuis
Nijverheidstraat 30
Postbus 383, 7500 AJ Enschede
k.brummelhuis@vrtwente.nl
06 28 50 61 47

Uitvoerder

RadarAdvies
Veemarkt 83
1019 DB Amsterdam
(020) 463 50 50
www.radaradvies.nl

Contactpersoon RadarAdvies

Alwyn Voogd
a.voogd@radaradvies.nl
06 15 37 11 55

Inhoudsopgave

BELANGRIJKE DEFINITIES GEBRUIKT IN DEZE FENOMEENANALYSE	4
1 INLEIDING	5
1.1 Waarom een fenomeenanalyse?	5
1.2 Drie perspectieven	5
1.3 Een <i>Twentse</i> fenomeenanalyse	6
1.4 Leeswijzer	6
2 METHODOLOGIE EN VERANTWOORDING	7
2.1 Onderzoeksvragen	7
2.2 Onderzoeksactiviteiten	7
2.3 Preventieclassificatiemodel	8
2.4 Analyse kader	9
2.5 Beperkingen en verantwoording	9
3 DE REGIO TWENTE IN BEELD EN CIJFERS	11
3.1 Cijfers ZVH en politie	11
4 ANTI-INSTITUTIONEEL EXTREMISME IN TWENTE	13
4.1 Wat is het, en wat is het niet?	13
4.2 Het regionale beeld	14
4.3 Lokale verschillen	16
4.4 Verhouding landelijk (DTN)	16
4.5 Deelconclusie	17
5 RECHTS-EXTREMISME IN TWENTE	18
5.1 Wat is het, en wat is het niet?	18
5.2 Het regionale beeld	19
5.3 Lokale verschillen	20
5.4 Verhouding landelijk (DTN)	20
5.5 Deelconclusie	21
6 JIHADISME EN ANDER RELIGIEUS GEÏNSPIREERD EXTREMISME IN TWENTE	22
6.1 Wat is het, en wat is het niet?	22
6.2 Het regionale beeld	22
6.3 Lokale verschillen	23
6.4 Verhouding landelijk (DTN)	24

6.5	Deelconclusie	24
7	LINKS-, DIERENRECHTEN- EN MILIEU-EXTREMISME IN TWENTE	25
7.1	Wat is het, en wat is het niet?	25
7.2	Het regionale beeld	25
7.3	Lokale verschillen	26
7.4	Verhouding landelijk (DTN)	26
7.5	Deelconclusie	26
8	RADICALISERING EN EXTREMISME VANUIT HET PERSPECTIEF: VERHITTE MAATSCHAPPELIJKE ONDERWERPEN	27
8.1	Wat is het, en wat is het niet?	27
8.2	Het regionale beeld	28
8.3	Lokale verschillen	29
8.4	Verhouding landelijk (DTN)	29
8.5	Deelconclusie	29
9	RADICALISERING EN EXTREMISME VANUIT HET PERSPECTIEF: ONLINE, FLUÏDE EN INDIVIDUEEL	31
9.1	Wat is het, en wat is het niet?	31
9.2	Het regionale beeld	31
9.3	Lokale verschillen	33
9.4	Verhouding landelijk (DTN)	33
9.5	Deelconclusie	34
10	CONCLUSIES OVER DE FENOMENEN IN DE REGIO TWENTE: WAT SPEELT HIER?	35
11	AANBEVELINGEN VOOR BESTUUR EN UITVOERING	38
	BIJLAGE 1 GERAADPLEEGDE BRONNEN	40

Belangrijke definities gebruikt in deze fenomeenanalyse

Begrip	Definitie ¹
Extremisme²	Het uit ideologische motieven bereid zijn om niet-gewelddadige en/of gewelddadige activiteiten te verrichten die de democratische rechtsorde ondermijnen.
Radicalisering	Een proces van toenemende bereidheid om de uiterste consequentie uit een denkwijze te aanvaarden en die in daden om te zetten. Deze toenemende bereidheid kan leiden tot gedrag dat andere mensen diep kwetst of in hun vrijheid raakt, kan aanleiding zijn voor individuen of groepen om zich af te keren van de samenleving en kan leiden tot het gebruik van geweld.
Activisme	Pogingen van individuen of groepen om op buitenparlementaire wijze, maar binnen de kaders van de democratische rechtsorde, politieke besluitvorming te beïnvloeden.
Terrorisme	Het uit ideologische motieven (voorbereiden van het) plegen van op mensenlevens gericht geweld, of het veroorzaken van maatschappij-ontwrichtende schade, met als doel (een deel van) de bevolking ernstige vrees aan te jagen, maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen en/of politieke besluitvorming te beïnvloeden.
Voedingsbodem	Een geheel van elkaar beïnvloedende persoonlijke en sociale factoren. Zo kunnen sociale factoren als gezinsomstandigheden, vriendenkring en de sociale status binnen een groep of gemeenschap van betekenis zijn. Vervreemding van de maatschappij of een gepolariseerde maatschappij kunnen ook bijdragen aan een voedingsbodem.
Polarisatie	Het benadrukken van tegenstellingen in de samenleving, met als gevolg dat groepen verder van elkaar verwijderd raken en spanningen toenemen.
Maatschappelijke onrust	(Zichtbare) collectieve gedragingen in situaties die voortkomen uit maatschappelijk ongenoegen. Maatschappelijk ongenoegen is een gevoel van angst, onzekerheid, onvrede, of miskennen ten gevolge van ongrijpbare fenomenen, zoals onder andere globalisering, klimaatverandering, migratie en ongelijkheid. Het komt voort uit een gevoel van pessimisme.
Democratische rechtsorde	Een samenleving waarbij de wisselwerking tussen overheid en burgers en burgers onderling verloopt volgens de principes, procedures en instituties die voortkomen uit de grondwettelijk vastgelegde vrijheden en rechten. Hierbij gaat het om gelijkheidsrechten, vrijheidsrechten en participatierechten. Dit is de open samenleving die er onder andere voor zorgt dat iedereen binnen dit systeem beschermd wordt en op een vrije manier kan leven.

¹ Bronnen: <https://www.nji.nl/kennis/radicalisering/hoe-verloopt-het-proces-van-radicalisering> (voedingsbodem), <https://www.nctv.nl/onderwerpen/m/maatschappelijke-onrust> (maatschappelijke onrust), <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/definities-gebruikt-in-het-dtn> (alle andere definities)

² De definities van elk 'type' extremisme (de verschillende ideologieën) worden in de themahoofdstukken uitgelegd.

1 Inleiding

1.1 Waarom een fenomeenanalyse?

Van een terugkeerder uit het zogenaamde kalifaat tot complotdenkers die een bestuurder bedreigen of een schooljongen die in rechtsextremistische online groep actief is: elke gemeente – groot of klein – kan te maken krijgen met een vorm van radicalisering en extremisme. En elke gemeente moet daarop voorbereid zijn vanuit haar **verantwoordelijkheid als regievoerder van de lokale aanpak radicalisering, extremisme en terrorisme**.

De lokale aanpak heeft als doel het voorkomen van radicalisering die kan leiden tot (gewelddadig) extremisme en terrorisme, ter bescherming van de nationale veiligheid en de democratische rechtsorde.³ Om dat te bereiken bestaat een lokale of regionale aanpak uit **een goed netwerk** dat de benodigde **kennis en vaardigheden** heeft en **interventies** kan inzetten, **die passen bij de lokale context**.

De Fenomeenanalyse Twente die voor u ligt schetst die lokale context. Almelo is immers geen Amsterdam en Rijssen-Holten is geen Rotterdam. RadarAdvies heeft in opdracht van de Veiligheidsregio Twente onderzocht wat er in Twente speelt. We zetten dit af tegen het landelijke beeld, en geven verschillen per gemeente aan waar relevant.

1.2 Drie perspectieven

Extremisme en radicalisering zijn soms moeilijk zichtbaar of te duiden. Het beeld wordt vollediger én scherper als gekeken wordt vanuit drie perspectieven:

1) Het perspectief van de ‘klassieke’ ideologieën:

De ideologieën zoals we die kennen uit het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN)⁴ van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV):

- a) Anti-institutioneel extremisme (o.a. soevereinen, de rol van complotdenken)
- b) Rechtsextremisme, rechtsradicalisme
- c) Jihadisme (en eventueel andere religieus geïnspireerd extremisme)
- d) Linksextremisme, linksradicalisme
- e) Dierenrechten- en milieuextremisten

2) Perspectief van extremisme en radicalisering rond verhitte maatschappelijke thema's

Omstreden overheidsbeslissingen, bijvoorbeeld rond asiel en migratie, stikstof, corona en windmolens, leveren soms verhitte scenes op. Dit kan uitmonden in maatschappelijke onrust, die op zijn beurt een voedingsbodem of schouwtoneel kan zijn voor radicalisering of extremistische rekrutering. Extremisten van binnen of buiten de gemeente kunnen zich manifesteren door opjatten, mensen radicaliseren, extremistisch-rekruteren of extremisme-gerelateerde incidenten. Voor de duidelijkheid: dit gaat expliciet *niet* over het criminaliseren van protest of maatschappelijke onrust, maar het zichtbaar manifesteren van extremisme en radicalisering. De opgave voor de overheid is om de demonstraties en tegenspraak van demonstrerende bezorgde of boze inwoners te faciliteren, en hen tegelijkertijd te vrijwaren van mogelijke radicalisering en extremisme.

3) Het perspectief van online, fluïde radicalisering en eenlingen

Tegenwoordig is een groot deel van de leefwereld van mensen (met name jongeren) online. Dat betekent dat radicalisering ook voor een groot deel online gebeurt. Dit zien we terug in losse netwerken en eenlingen die radicaliseren in een giftige, fluïde mix van ideologieën, organisaties, complotten, mis- en desinformatie, psychische kwetsbaarheden en persoonlijke grieven. Er is in een deel van deze subculturen sprake van een

³ Zie de website van de NCTV over de lokale aanpak: [Lokale aanpak radicalisering, extremisme en terrorisme | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)

⁴ [Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)

fascinatie voor bloedig geweld, school shooters en andere ‘gore’.⁵ Hierbij zitten ook de geweld verheerlijkende nihilistische ‘764’ en andere destructieve COM-culturen⁶, die inmiddels onder de noemer ‘gewelddadig nihilistisch extremisme’ vallen.

1.3 Een *Twentse* fenomeenanalyse

Als je naar Twente kijkt vanuit de drie perspectieven, of lenzen, dan zul je soms overlap zien. Er zal overlap zijn, dit is niet zozeer een probleem maar een gegeven om zich bewust van te zijn bij de lokale aanpak.

De fenomeenanalyse is vanaf onderaf opgebouwd vanuit de *Twentse* realiteit, en is beschreven vanuit het begrippenkader van de landelijke overheid, dat wil zeggen: met dezelfde definities en lijsten van fenomenen van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland van de NCTV. Mede ingegeven door de Fenomeenanalyse Extremisme Noord-Nederland hebben we daar het perspectief van het zich manifesteren van extremisme en radicalisering bij verhitte vraagstukken aan toegevoegd, omdat daar vaak lokaal bedreigingen van de lokale democratische rechtsorde schuilen.⁷ Denk aan tegendemonstranten die andere burgers hun recht van demonstreren inperken, of bestuurders en raadsleden die niet meer vrijuit en in veiligheid hun democratische taak kunnen verrichten. Het derde perspectief, van eenlingen, online en fluïde, was in het laatste DTN een extra themahoofdstuk.

1.4 Leeswijzer

In **hoofdstuk 2** zetten we de onderzoeksofzet en het analysekader uiteen, en bespreken we de beperkingen en verantwoording van dit onderzoek. In **Hoofdstuk 3** schetsen we een algemeen beeld van de regio Twente. In **hoofdstuk 4 t/m 9** schetsen we het Twentse beeld van radicalisering en extremisme langs de drie verschillende perspectieven. In **hoofdstuk 10** worden de onderzoeksvragen beantwoord in overkoepelende conclusies, en in **hoofdstuk 11** staan onze aanbevelingen.

⁵ Gore verwijst naar extreem gewelddadige, bloederige foto's of video's. Deze beelden worden vaak gedeeld om shock, spanning of afschuw op te wekken. Zie ook: <https://www.nji.nl/kennis/radicalisering/com-groepen#/gore>

⁶ Zie voor een goede intro het themahoofdstuk van de DTN van december 2025: [Themahoofdstuk: Alleen, maar gevaarlijk: de onvoorspelbaarheid van geïndividualiseerd terrorisme | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)

⁷ Rijksuniversiteit Groningen, augustus 2020, [1125-extremisme-fenomeenanalyse.pdf](#)

2 Methodologie en verantwoording

2.1 Onderzoeksvragen

Deze fenomeenanalyse is gericht op het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

Hoofdvraag:

Wat zijn de kenmerken, typen en lokale verschijningsvormen van radicalisering en extremisme in de regio Twente, en hoe verhouden deze zich tot het landelijke beeld?

Deelvragen:

1. Welke typen radicalisering (religieus, ideologisch, politiek, anti-institutioneel, etc.) zijn in Twente zichtbaar?
2. Welke signalen, thema's en zorgen worden lokaal gesignaleerd?
3. Zijn er geografische, sociale of thematische verschillen tussen gemeenten of subregio's?
4. Wat is de invloed van bredere maatschappelijke ontwikkelingen zoals polarisatie, wantrouwen jegens de overheid, online netwerken?
5. Hoe verhoudt het Twentse beeld zich tot het landelijke dreigingsbeeld?
6. Wat betekent dit voor lokale beleidsinzet en bestuurlijke prioritering?

Om het huidige beeld van de fenomenen te schetsen kijken we in dit onderzoek naar de periode 2023-2026. De hoofdstukken 4 t/m 9 bevatten elk één van de thema's uit de gehanteerde drie perspectieven: anti-institutioneel extremisme; rechtsextremisme; jihadisme (en ander religieus extremisme); links-, dierenrechten- en milieu-extremisme; radicalisering en extremisme rondom verhitte maatschappelijke onderwerpen; online, fluïde en alleenhandelenden.

De deelvragen hebben wij geclusterd om tot een logische structuur van de themahoofdstukken te komen, waarin de deelvragen per thema worden beantwoord:

Hoofdstukparagraaf	Deelvraag
Het regionale beeld (wat wordt wel en niet gezien; aard en omvang; voedingsbodem)	1, 2, 4
Lokale verschillen	3
Verhouding landelijk	5
Deelconclusie	6

2.2 Onderzoeksactiviteiten

Voor dit onderzoek hebben we via verscheidene onderzoeksactiviteiten informatie opgehaald:

1. Een **bureauonderzoek en documentanalyse**, bestaande uit:⁸
 - o (Beleids-)Documenten gedeeld door de opdrachtgever, inclusief cijfers over aantallen en typen casussen van het ZVH (niet herleidbaar verwerkt, zie ook 3.1).
 - o Cijfers aantal CTER-meldingen van de politie (2023-2026).
 - o Openbare bronnen.
2. Semigestructureerde **groepsinterviews** met AOV/IVZ ambtenaren met de portefeuille extremisme/radicalisering van alle 14 gemeenten in de regio Twente, opgedeeld naar de basisteam-gebieden waar de politie in opereert (in totaal 5 groepsinterviews met 14 ambtenaren).

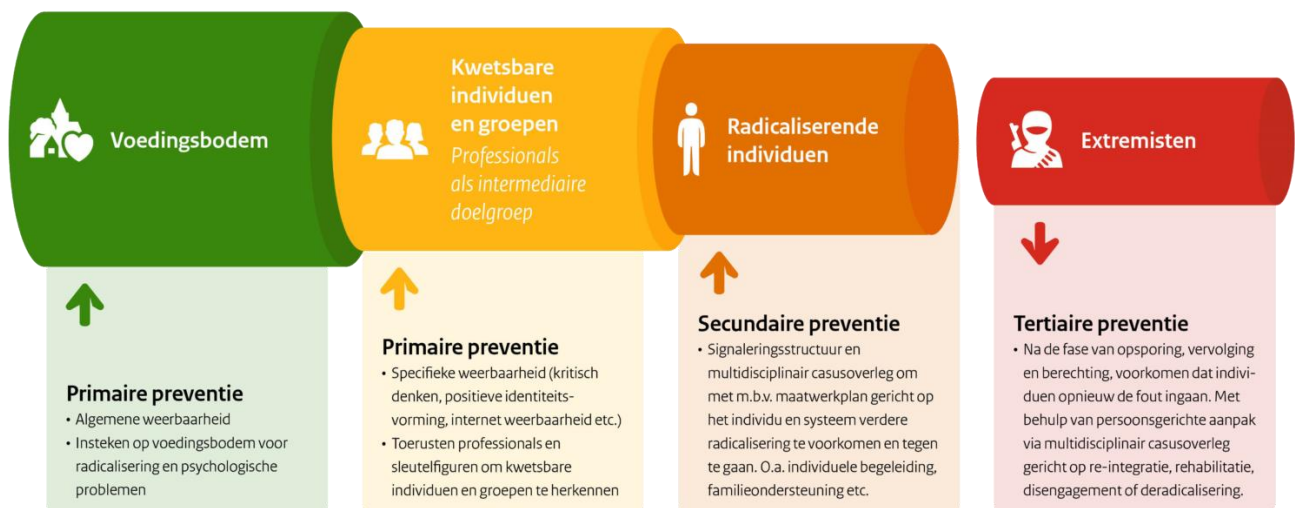
⁸ Een volledige lijst met de gebruikte ontvangen documenten is te vinden in bijlage 1.

3. Semigestructureerde **(duo)-interviews** met experts van regionale en landelijke partnerorganisaties: Zorg- en Veiligheidshuis, Raad voor de Kinderbescherming, NCTV en Politie (in totaal 3 interviews met 5 experts).
4. Groepsgesprekken/focusgroepen in de vorm van **'Signaaltafels'**, voor elke gemeente één. Hierbij waren vertegenwoordigers van verschillende domeinen en partners per gemeente aanwezig, gemiddeld zo'n 6 per gemeente. In totaal zijn voor de 14 gemeenten 88 deelnemers bij de verschillende signaaltafels aangesloten. De deelnemers bestonden uit:
 - o Diverse ambtenaren gemeente (AOV/IVZ, BOA, (jeugd)consulenten, procesregisseurs zorg- en veiligheid, etc.)
 - o Politie, jongeren- en maatschappelijk werk, woningcorporatie (deze waren niet bij elke gemeente vertegenwoordigd)
5. Een **Webinar-signaaltafel**, waarin specifiek professionals die met jeugd/jongeren werken zijn uitgenodigd en de focus lag op het onderwerp 'online, fluïde en individueel'. Dit als aanvulling op de reguliere signaaltafels, waar jeugdprofessionals ondervertegenwoordigd waren en het onderwerp online als extra aandachtspunt naar voren kwam.

Door deze verschillende onderzoeksactiviteiten is het mogelijk om het beeld van een fenomeen vanuit verschillende invalshoeken te benaderen (triangulatie). Het beeld per fenomeen wordt hierdoor verrijkt of aangescherpt op basis van de verschillende gebruikte bronnen.

2.3 Preventieclassificatiemodel

Deze fenomeenanalyse is geschreven om de bestuurders van de Twentse gemeenten in staat te stellen de lokale aanpak te versterken. De gemeentelijke lokale aanpak betreft met name de preventieve component. Opsporing en vervolging vallen hierbuiten. Om de opgaven voor de lokale en regionale preventie te ordenen gebruiken we het Preventieclassificatiemodel.⁹

Figuur 1: het preventieclassificatiemodel

⁹ Preventieclassificatiemodel - Evidence-Based Work (EBW), Amy-Jane Gielen 2020

De fasen van preventie koppelen wij aan kenmerken die bij verschillende radicaliseringsfasen horen:

Preventiefase	Kenmerken/radicaliseringsfase
Primair	Voedingsbodem & kwetsbare groepen - Nog geen radicalisering, maar wel een voedingsbodem of andere risicofactoren aanwezig - Specifieke groepen of individuen kunnen meer kwetsbaarheid/vatbaarheid hebben
Secundair	Proces van radicalisering - Individueel ontwikkelen een verhard wereldbeeld - Wij-zij denken, complotdenken, legitimering van uitsluiting of geweld - Toenemend contact met extremistische narratieven (vaak online) - Meestal gecombineerd met psychosociale of maatschappelijke problematiek - Vroegtijdig bijsturen bij beginnende radicalisering en escalatie voorkomen
Tertiair	Geradicaliseerd of extremistisch (Veroordeelde) extremisten - Bereidheid tot geweld of eerdere geweldservaring - Re-integratie na detentie of terugkeer - Hoog risico, lage aantallen

2.4 Analyse kader

Zoals in hoofdstuk 1 uitgelegd, benaderen we deze fenomeenanalyse langs drie perspectieven:

1. Het perspectief van de **'klassieke' ideologieën** (anti-institutioneel, rechts, jihadisme/ander religieus, links/dierenrechten/milieu)
2. Het perspectief van extremisme en radicalisering rond **verhitte maatschappelijke thema's**
3. Het perspectief van **online, fluïde radicalisering en eenlingen**

De topiclijsten voor alle gesprekken (groepsinterviews, interviews, signaaltafels) zijn op deze perspectieven gebaseerd. Vervolgens is alle opgehaalde data gestructureerd langs de thema's van de perspectieven, en gecodeerd op aard/ernst. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen:

- a) gekende veiligheidscasuïstiek/ernstige signalen,
- b) wel zorgelijke signalen, maar geen veiligheidscasuïstiek (mogelijk wel zorgcasuïstiek),
- c) voedingsbodem of lichte signalen,
- d) geen signalen.

Hiermee sluit het analysekader aan op de drie fasen van preventie en hoe radicalisering of extremisme zich per fase manifesteert. In elk themahoofdstuk analyseren we de aard en omvang en mogelijke voedingsbodems voor het betreffende fenomeen. In de deelconclusies zetten we dit naast de drie fasen van preventie, om per fenomeen iets over de beleids- en bestuurlijke inzet te kunnen zeggen.

2.5 Beperkingen en verantwoording

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. Daarom is het belangrijk om te benoemen wat we wél, maar ook wat we níet doen in dit onderzoek:

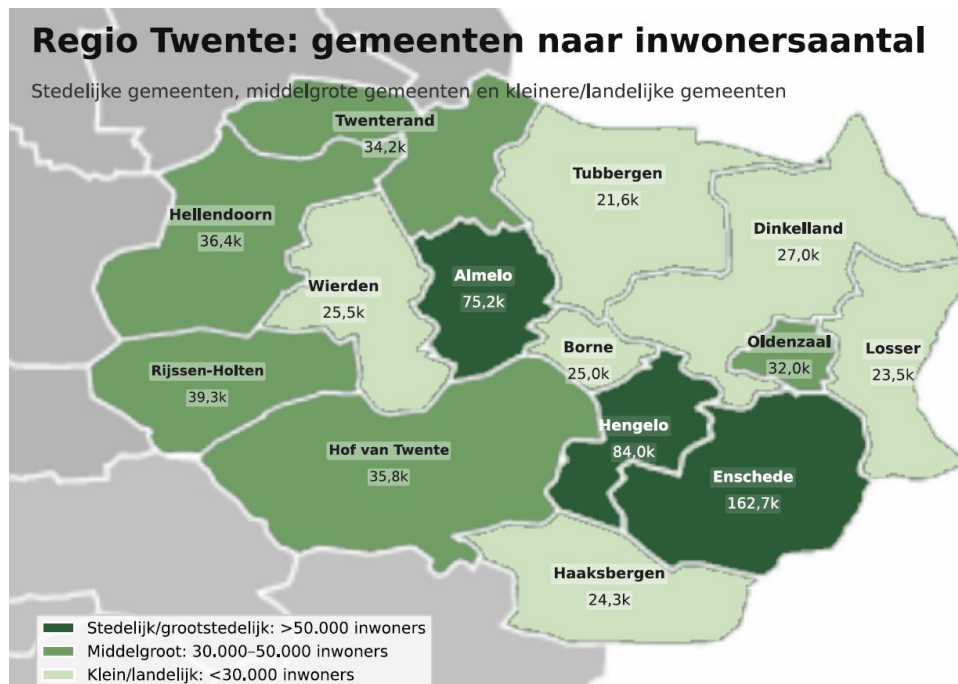
- Dit onderzoek is **kwalitatief** van aard. Het is gebaseerd op beperkte kwalitatieve data, namelijk beschikbare (open) bronnen en de ervaringen van (lokale) betrokken professionals. Het beeld van radicalisering en

extremisme in de regio Twente dat we in dit rapport kunnen schetsen is grotendeels afhankelijk van wat de geïnterviewden en respondenten zien. Als kennis, bewustzijn of signalerings- en meldstructuur nog in opbouw en ontwikkeling zijn, betekent dit dat er ook signalen gemist kunnen worden. Het geschetste beeld moet dan ook in dat licht worden gezien, en is geen kwantitatief gevalideerd representatief beeld (voor zover dat bij fenomenen van radicalisering en extremisme al mogelijk is). De cijfers die in het kader van dit onderzoek gedeeld zijn hebben het beeld slechts beperkt aangevuld (zie 3.1).

- Alle data zijn **anoniem** verwerkt. In dit rapport worden geen uitspraken gedaan die herleidbaar zijn naar geïnterviewde personen of deelnemers aan groepsgesprekken.
- Dit onderzoek schetst een beeld op **fenomeenniveau**, er zijn geen individuele personen gevolgd. Informatie over individuele casuïstiek (zoals cijfers van het ZVH, of casussen genoemd in de gesprekken) is alleen gebruikt om het geaggregeerde regionale beeld te verstevigen. Er worden soms voorbeelden van losse signalen gegeven, maar we gaan niet dieper in op individuele casuïstiek vanwege gegevensbescherming en omdat dit a) afleidt van het algemene beeld dat we met dit onderzoek pogen te schetsen, en b) we niet voldoende gedetailleerde informatie over deze individuele casussen hebben om hier uitspraken over te doen.
- De focus ligt op het **regionale beeld** van de fenomenen. Dat betekent dat er geen apart beeld per gemeente wordt geschetst. Lokale verschillen worden alleen benoemd daar waar relevant.

3 De regio Twente in beeld en cijfers

Twente telt ruim 646.000 inwoners en bestaat uit een combinatie van enkele stedelijke kernen en een brede schil van middelgrote en kleinere gemeenten. Het demografische zwaartepunt ligt bij Enschede, Hengelo en Almelo: samen goed voor bijna de helft van de Twentse bevolking en daarmee de belangrijkste stedelijke as van de regio. Twente kent ook een aantal middelgrote gemeenten zoals Rijssen-Holten, Hellendoorn, Hof van Twente, Twenterand en Oldenzaal, met tussen de 30 en 50 duizend inwoners. De overige gemeenten; Dinkelland, Tubbergen, Losser, Haaksbergen, Borne en Wierden zijn kleiner met een inwoneraantal tot 30 duizend inwoners. Daarmee is Twente demografisch een gemengde regio.

Figuur 2: inwonersaantallen per gemeente in de regio Twente

3.1 Cijfers ZVH en politie

In de afgelopen drie jaar zijn, binnen de scope van dit onderzoek, in totaal vijftien casussen behandeld op de casustafel radicalisering bij het ZVH (waarvan een groot deel ook weer afgesloten is). Betrokkenen geven aan dat daarnaast ongeveer het dubbele aantal casussen op de zogeheten weegtafel is besproken. Doorgaans wordt circa de helft van deze ingebrachte casussen daadwerkelijk opgeschaald naar behandeling binnen de casustafel.

De variatie in gemeentegrootte en stedelijkheid is ook zichtbaar in de instroom van casuïstiek bij de regionale casustafel. Ongeveer de helft van de door het ZVH Twente behandelde casussen radicalisering betreft personen uit de (groot-)stedelijke gemeenten (Enschede, Hengelo en Almelo). De overige casussen zijn afkomstig uit de middelgrote en kleinere gemeenten. Deze verdeling komt in grote lijnen overeen met de bevolkingsspreiding binnen de regio. Tegelijkertijd geven betrokken professionals aan dat de context waarbinnen casussen ontstaan en worden ingebracht kan verschillen per type gemeente.

De cijfers van de casustafel geven een indicatief beeld van aard en verdeling van de casuïstiek binnen Twente, maar bieden geen volledig of uitputtend overzicht van onderliggende fenomenen. Niet alle signalen leiden tot bespreking op de weeg- of casustafel en verschillen in meldbereidheid, signaleringsstructuren en lokale expertise spelen hierbij een rol. Dit vraagt om een zorgvuldige interpretatie van de cijfers, die in samenhang met kwalitatieve inzichten uit interviews en documentanalyse worden geduid.

De door de politie aangeleverde cijfers zijn vooral ruwe signalen en bevatten geen vastgestelde casussen of geduide fenomenen. Veruit het grootste deel van de signalen wordt breed geregistreerd als ‘vermoeden van CTER’ of ‘CTER algemeen’ en bieden zonder verdere analyse weinig inzicht in radicalisering of extremisme in de regio. De inlichtingspecialisten van de politie beoordelen de signalen na registratie, maar deze verdiepende analyses zijn niet beschikbaar gesteld voor deze fenomeenanalyse. Daardoor ontbreken noodzakelijke context en interpretatie en kunnen de aangeleverde cijfers niet als betrouwbare indicator dienen. Het kwantificeren van ongeduide registraties kan tot schijnnaauwkeurigheid leiden en verkeerde conclusies veroorzaken. De beschikbare politiecijfers zijn in overweging genomen door de onderzoekers, maar verder niet gebruikt in de analyse van de aard en omvang van de fenomenen. Dit is ook in een interview met de politie besproken. Andere kwalitatieve informatie van de politie uit dit interview is wel meegenomen in de analyse.

4 Anti-institutioneel extremisme in Twente

4.1 Wat is het, en wat is het niet?

Anti-institutioneel (anti-i) extremisme

In het DTN wordt de volgende definitie gebruikt: “Aanhangers van de anti-institutionele beweging keren zich tegen de overheid en andere instituties, zoals de rechtspraak, de traditionele media en de wetenschap. Deze worden op basis van complottheorieën gezien als onderdeel van een internationaal opererende ‘kwaadaardige elite’, waarmee de Nederlandse bevolking in een staat van oorlog zou verkeren.”¹⁰

De AIVD maakt expliciet het onderscheid tussen een vijandigheid die is gebaseerd op een extremistische ideologie en reguliere kritiek op instituties:

- Het hebben van kritiek en het ongehinderd protesteren tegen instituties is een belangrijk onderdeel van een goed werkende democratische rechtsorde. Ook als hierbij de grenzen van de wet worden opgezocht.¹¹
- De anti-institutioneel extremistische beweging richt zich op democratische gezagsdragers, waaronder politici en wetenschappers. Aanhangers van de beweging schetsen een beeld (narratief) dat er in Nederland een 'kwaadaardige elite' aan de macht is die de bevolking wil onderdrukken, tot slaaf maken of zelfs vermoorden. Zij stellen dat deze elite de controle heeft over de overheid, grote bedrijven, de rechtspraak, de wetenschap en kranten en tv-zenders. En dat hier tegen verzet moet worden gepleegd.¹²

De NCTV vult verder aan dat het *extremistische* deel van de anti-institutionele beweging in Nederland gelooft in de complottheorie dat een kwaadaardige elite samenspannt tegen de burger en die onderdrukt, uitbuit of zelfs vermoordt. Kortom, het complot over het bestaan van een kwaadaardige elite vormt het overkoepelende narratief binnen het anti-institutioneel extremisme.¹³ Verder zijn er verschillende subnarratieën die hier verder invulling aan geven, zoals de soevereinen (zie hieronder), maar ook anti-woke, anti-globalisme of spiritualisme. Complotdenken en de verspreiding van mis- en desinformatie kunnen een voedingsbodem vormen voor het radicaliseringsproces binnen anti-institutioneel gedachtegoed.

De overtuiging dat een kwaadaardige elite bewust de samenleving schaadt, leidt bij bepaalde aanhangers van het anti-institutioneel extremisme tot sterke (existentiële) crisisgevoelens. Een zeer klein deel van de anti-institutioneel extremisten in Nederland heeft wel gewelddadige intenties en sluit een offensieve aanpak niet uit: zij geloven nu al in oorlog te zijn met de kwaadaardige elite en zien gewelddadige confrontatie daarom als legitiem.

Soevereinen

Soevereinen kunnen als subgroep van de anti-institutionele beweging worden gezien. Het merendeel van de soevereinen is niet-gewelddadig en ook niet extremistisch. De AIVD maakt het onderscheid tussen drie categorieën:¹⁴

1. Autonomen of soevereinen die verandering voorstaan binnen het huidige systeem.
2. Soevereinen die de legitimiteit en geldigheid van het huidige systeem ontkennen en zich daaraan onttrekken.
3. Actief verzet tegen het huidige systeem, al dan niet met geweld.

Soevereinen vertalen het anti-institutionele gedachtegoed naar een persoonlijke afwijzing van de staat. In de eerste categorie is dit nog niet problematisch, maar in de tweede en vooral derde categorie zitten extremistische kenmerken (ondermijnen van de democratische rechtsorde, geweld legitimeren).

¹⁰ <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/definities-gebruikt-in-het-dtn>

¹¹ <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/extremisme/anti-institutioneel-extremisme>

¹² <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/extremisme/anti-institutioneel-extremisme>

¹³ <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/anti-institutioneel-extremisme>

¹⁴ <https://www.aivd.nl/documenten/2024/04/09/fenomeenanalyse-sovereinenbeweging-in-nederland-met-de-rug-naar-de-samenleving>

Wat is het wel en wat is het niet? Voorbeeldsignalen

Signalen van anti-institutioneel gedachtegoed hoeven niet altijd extremistisch te zijn. Wel is het belangrijk deze signalen te herkennen, om vroegtijdig te kunnen signaleren en te voorkomen dat individuen verder radicaliseren binnen het gedachtegoed. Enkele voorbeelden van signalen die *wel* of *niet* als anti-institutioneel extremisme worden geduid:

Wel anti-institutioneel extremisme	Geen anti-institutioneel extremisme
Soeverein gedachtegoed aanhangen én bereid zijn de wet te overtreden of geweld te gebruiken tegen de overheid (bijvoorbeeld het benoemen van een sheriff die bevoegd is om ambtenaren de arresteren, tribunalen te houden).	Jezelf 'soeverein' verklaren, geen belasting meer betalen, zelfvoorzienend gaan leven.
Een lokale bestuurder of raadslid weerhouden zijn of haar ambt uit te voeren (bijv. door dreigementen, stalken) omdat je het niet eens bent met overheidsbeleid.	Kritisch zijn op de overheid.
Ambtenaren een dagvaarding sturen vanuit anti-overheidsgedachtegoed.	Een boze inwoner die ageert tegen een lokaal instituut vanwege een persoonlijke grief.

4.2 Het regionale beeld

In de interviews en groepsgesprekken komt een beeld naar voren dat anti-institutioneel gedachtegoed in Twente een breed herkend fenomeen is, maar dat de omvang beperkt is. Het gaat in beperkte mate om een georganiseerde structuur, en is verder vooral een optelsom van signalen als: terugkerende soevereine uitingen, anti-overheidsretoriek, afwijzing van instituties, juridische intimidatie, schoolonttrekking, belastingweigering. Er lijkt weinig geweldsbereidheid te zijn vanuit ideologisch standpunt, maar in sommige gemeenten zijn wel incidenten voorgevallen die de democratische rechtsorde ondermijnen, zoals intimidatie en bedreiging van bestuurders en ambtenaren. Het fenomeen anti-institutioneel *extremisme* lijkt daarmee in omvang (absolute aantallen) beperkt, maar qua aard wel relevant met een zorgelijke maatschappelijke en bestuurlijke impact.

4.2.1 Wat wel wordt gezien

Soeverein gedachtegoed is de meest herkenbare uitingsvorm

Uit zowel de interviews als de signaaltafels komt naar voren dat het soevereine gedachtegoed de meest consistente verschijningsvorm is van anti-overheidssentimenten in Twente. Dat uit zich volgens gemeenten onder meer in het terugsturen van stempassen, uitschrijven uit registers, weigeren van belastingen, verklaringen van soevereiniteit, brieven aan de gemeente en pogingen om zich aan overheidsgezag te onttrekken. Deze signalen worden ook genoemd in een afstudeeronderzoek over soevereinen, dat in 2025 voor de VRT is uitgevoerd.

Sommige signalen vallen binnen rechtsstatelijkheid en zijn daarmee dan ook niet extremistisch, zoals individuen die “niets meer met de gemeente te maken willen hebben” of zich willen afsluiten van instituties. Dit komt terug in meerdere gemeenten en is daarmee geen incident op één plek, maar in de regio een herkenbaar fenomeen. In een paar gesprekken komt bovendien naar voren dat groepen soevereinen regionaal georganiseerd zijn (ook in buurgemeenten buiten de regio Twente). Dit wijst erop dat het fenomeen lokaal zichtbaar wordt, maar niet uitsluitend lokaal is georganiseerd.

Hierbij valt het op dat enkele gemeenten spreken over een kleine vaste groep, met een bredere schil eromheen. Er is sprake van een zekere structuur, waarbij terugkerende personen of kleine groepjes herhaaldelijk veel brieven sturen

aan de gemeente, anderen juridisch ondersteunen, bijeenkomsten organiseren, of via nieuwsbrieven, posters en online communicatie invloed proberen uit te oefenen. Hoewel dergelijke activiteiten niet per definitie extremistisch zijn, laat het wel een zekere actiebereidheid zien. Enkele serieuzere signalen die worden genoemd zijn: het benoemen van sheriffs met de bevoegdheid om burgerarresten te plegen, het rondsturen van arrestatiebevelen met gezichten van ambtenaren, het optuigen van een eigen juridische werkelijkheid en aanhoudingen van soevereinen op basis van verdenking van deelname aan een terroristische organisatie.¹⁵

Het beeld dat soevereiniteit breed wordt herkend maar geen grootschalig fenomeen is in de regio wordt bevestigd in het Polarisatiebeeld 2025 dat door de Veiligheidsregio Twente is gepubliceerd. Voor dit beeld is aan de gemeenten gevraagd een schatting te maken hoe veel mensen binnen de gemeente zichzelf soeverein hebben verklaard. De meeste gemeenten (8) geven aan dat de schatting slechts 0-5 personen is. Drie gemeenten zien tussen de 5 en 15 personen, twee gemeenten tussen de 15 en 25, en maar één gemeente meer dan 25. In het Polarisatiebeeld 2026 is soevereinen geen apart onderwerp meer, maar wordt ‘wantrouwen in de overheid’ niet zo vaak genoemd als in 2025. Ook worden teruggestuurde stempassen en soevereiniteit genoemd in het kader van polarisatie rondom de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026.

Het fenomeen komt vaak naar voren rond concrete conflicten met de overheid

Anti-institutionele sentimenten worden in Twente meestal zichtbaar rond frictie met concrete instituties, niet enkel vanuit ideologisch gedachtegoed. Zo komt dat naar voren bij verkiezingen (het terugsturen van stempassen wordt breed herkend in zowel de interviews als de signaaltafels), leerplicht, jeugdbescherming, belastingen, vergunningen, schuldproblematiek, sociale voorzieningen en handhaving. Bovendien blijkt uit de gesprekken dat een deel van de signalen pas in beeld komt wanneer mensen in botsing komen met de gemeente, politie, corporatie of andere instanties. Hoe lang deze personen al met wantrouwen jegens de overheid of anti-overheidssentimenten rondlopen is dan niet bekend.

Overlap met andere onvrede en andere thema's

Anti-institutioneel gedachtegoed hecht zich in de regio regelmatig aan andere maatschappelijke onvrede. Zo wordt expliciet genoemd dat soevereinen of anti-institutionele personen aanwezig waren bij boerenprotesten of rondom discussies over AZC's. In een aantal gemeenten wordt ook gesproken over incidenten met een anti-overheidsaspect rondom het thema AZC. Er zijn voorbeelden van bestuurders, raadsleden of ambtenaren die geïntimideerd of bedreigd worden. Zo is bij een burgemeester een gps-tracker onder de auto geplaatst.¹⁶ Hoewel dit niet per se vanuit anti-institutioneel gedachtegoed komt, zijn de acties wel direct tegen de overheid gericht en ondermijnend aan de democratische rechtsorde. Hiermee is er overlap met anti-institutioneel extremisme, maar vanwege de thematiek (AZC) ook met rechts (zie Hoofdstuk 5) en maatschappelijk verhitte onderwerpen (zie Hoofdstuk 8).

Online en semi-open netwerken spelen een versterkende rol

Hoewel de meeste gemeenten aangeven hier geen scherp zicht op te hebben, wordt benoemd dat de online dimensie relevant is (zie ook hoofdstuk 9). Zo wordt verwezen naar online groepen, verspreiding van gedachtegoed en complotten, nieuwsbrieven, posters, pamfletten en personen die zich online tegen de overheid, bestuurders of instituties richten. Signalen van (een voedingsbodem voor) anti-institutioneel extremisme in de regio zijn dus niet uitsluitend zichtbaar in de ruimtelijke omgeving.

4.2.2 Wat niet of slechts beperkt wordt gezien

In een groot deel van de regio blijft anti-institutioneel extremisme beperkt tot een voedingsbodem of lichte signalen. Meerdere gemeenten zeggen expliciet dat het “meevalt”, dat er weinig signalen zijn, dat het niet sterk geradicaliseerd of extremistisch is, of dat wat men ziet vooral binnen activisme, kritiek of individuele zorgelijkheid

¹⁵ De personen in kwestie zijn uiteindelijk vrijgesproken, zie <https://linkeddata.overheid.nl/front/portal/document-viewer?ext-id=ECL:NL:RBROT:2025:13803>.

¹⁶ <https://www.oost.nl/nieuws/2412291/burgemeester-tubbergen-vond-gps-tracker-onder-zijn-auto-het-zijn-heftige-maanden-geweest>

blijft. Ook in gemeenten waar concrete signalen wel zichtbaar zijn, wordt geregeld benadrukt dat het om kleine aantallen gaat. Verder is een onderscheid te maken tussen mensen die anti-institutioneel of soeverein gedachtegoed actief uitdragen en verspreiden, en mensen die zichzelf juist bewust buiten het zicht van de samenleving plaatsen. Van deze tweede groep is de exacte omvang lastig in te schatten.

Daarnaast is belangrijk om nogmaals te benadrukken dat niet elke anti-overheidsuiting meteen als extremisme wordt geduid. Gemeenten maken onderscheid tussen mensen die vooral wantrouwig, teleurgesteld, verhard of bestuurlijk conflictueus zijn, en mensen bij wie dat omslaat in zorgelijker anti-institutioneel handelen. Veel van wat gezien wordt bevindt zich in een grijs gebied tussen maatschappelijk wantrouwen, anti-institutioneel sentiment en daadwerkelijke radicalisering.

4.2.3 Mogelijke voedingsbodems

Uit de gesprekken komt een aantal voedingsbodems naar voren:

- Er is algemeen wantrouwen richting overheid en politiek, soms versterkt door ervaringen van teleurstelling met de gemeente, gevoelens van achterstelling of bredere polarisatie in de samenleving.
- In sommige gevallen zijn complotdenken en alternatieve verklaringsmodellen zichtbaar als onderlaag van anti-institutioneel sentiment.
- Invloed van ouders, groepsdruk en bredere maatschappelijke verharding kunnen dit sentiment bij jongeren versterken.
- Sociaaleconomische en persoonlijke problemen spelen een rol als voedingsbodem of katalysator. Schuldenproblematiek, conflicten met instanties, boetes, leerplichtkwesaties, jeugdbescherming, woonkwesaties en frustratie over voorzieningen of bestuurlijke besluiten kunnen wantrouwen richting de overheid versterken.
- Tot slot kunnen maatschappelijk verhitte onderwerpen een gelegenheid zijn voor aanjagers van anti-institutioneel gedachtegoed. In Hoofdstuk 7 gaan we hier verder op in.

4.3 Lokale verschillen

Meerdere gemeenten noemen anti-institutioneel extremisme en soeverein gedachtegoed als een van de meest zichtbare fenomenen in hun lokale context (samen met rechtsextremisme). In de meeste gemeenten gaat het vooral om de aanwezigheid van een voedingsbodem, lichte zorgsignalen of herhaalde anti-institutionele uitingen zonder dat dit tot radicaliseringscasuïstiek leidt. In een paar gemeenten is een zorgelijker beeld zichtbaar, waarin extremistische incidenten zoals intimidatie, ondermijning van lokaal bestuur en expliciet bedreigende praktijken voorkomen. In de buitengebieden van de kleinere gemeenten is het fenomeen prominenter zichtbaar, terwijl stedelijke gemeenten het minder herkennen. Stedelijke gemeenten zien wel een mogelijke voedingsbodem in breed wantrouwen in de overheid of signalen zoals teruggestuurde stempassen rondom verkiezingen.

4.4 Verhouding landelijk (DTN)

Het landelijke beeld van anti-institutioneel extremisme is dat er een kleine minderheid is die geweld legitimeert of toepast en dat de dreiging vooral lokaal, persoonlijk en plotseling kan escaleren. Het meest zichtbare effect zit in ondermijning, intimidatie en delegitimatie van de overheid, niet in gewelddadige of terroristische activiteiten. Hoewel het DTN een landelijk beeld schetst, betekent dit niet dat het in het hele land op dezelfde manier voorkomt. Regionale verschillen en context zijn dan ook belangrijk.

Het beeld in Twente komt hiermee overeen. Het fenomeen wordt breed herkend in de regio. Hoewel de geweldsdreiging laag lijkt (er zijn wel enkele extremisme-gerelateerde incidenten) is een bredere zorgelijke tendens zichtbaar: de ondermijning van de democratische rechtsorde door het weerhouden van bestuurders, raadsleden of ambtenaren om hun werk in veiligheid uit te voeren door intimidatie of bedreiging. Dit in combinatie met het brede wantrouwen in de overheid als voedingsbodem maken het fenomeen regionaal zorgelijk.

4.5 Deelconclusie

Het beeld van anti-institutioneel extremisme in Twente is dat van een aanwezig, regionaal verspreid en bestuurlijk relevant fenomeen. Het is beperkt zichtbaar in extremistische incidenten of casuïstiek. Verder uit het fenomeen zich vooral in de vorm van soeverein gedachtegoed, afwijzing van overheidsgezag en conflictueus gedrag richting instituties. In het grootste deel van de regio blijft dit op het niveau van voedingsbodem of lichte signalen. Wel is in de regio (Twente en daarbuiten) een zekere mate van organisatie zichtbaar. Ook zijn in enkele gemeenten voorbeelden van extremisme-gerelateerde incidenten in de vorm van ernstige intimidatie en ondermijnend gedrag richting bestuurders en ambtenaren.

Preventie-fase	Radicaliserings-fase	Beeld anti-institutioneel extremisme in Twente
Primair	Voedingsbodem & kwetsbare groepen	• Wantrouwen in de overheid wordt breed herkend. • Schuldenproblematiek, conflicten met instanties, boetes, leerplichtkwesties, jeugdbescherming, woonkwesties en frustratie over voorzieningen of bestuurlijke besluiten worden genoemd als zaken die het wantrouwen richting de overheid versterken • Veel gemeenten noemen het terugsturen van stempassen, uitschrijven uit registers, weigeren van belastingen, verklaringen van soevereiniteit, brieven aan de gemeente en pogingen om zich aan overheidsgezag te onttrekken
Secundair	Proces van radicalisering	• Enkele signalen, zoals het afwijzen van de Nederlandse wet en verwijzen naar maritiem recht, duiden wel op afglijden van wantrouwen in de overheid richting anti-institutionele radicalisering. • Soeverein gedachtegoed is een breed herkend fenomeen, wat in beperkte omvang extremistisch van aard is. • In enkele gemeenten zijn kleine groepen of individuen die actief soeverein/anti-i gedachtegoed verspreiden en tegen de overheid ageren. • Conflict met de overheid rondom enkele thema's, waarvan de komst van AZC's of opvang van asielzoekers een thema is waar escalatiepotentieel is in actiebereidheid richting instituties.
Tertiair	Geradicaliseerd of extremistisch	• In een paar gemeenten zijn extremisme-gerelateerde incidenten geweest, zoals bedreiging van bestuurders, raadsleden en ambtenaren.

Samengevat: in de regio Twente kan vooral ingezet worden op primaire preventie (bouwen aan vertrouwen in overheid en de democratische rechtsorde) en secundaire preventie (gerichtere interventies in de gemeenten waar gekende groepen of individuen die het anti-institutionele gedachtegoed aanhangen aanwezig en actief zijn). Het 'handelingskader soevereinen' (in 2025 is opgesteld voor de VRT) kan hiervoor als startpunt dienen.

5 Rechts-extremisme in Twente

5.1 Wat is het, en wat is het niet?

Definitie rechts-extremisme

Tot extreemrechts gedachtengoed worden denkbeelden gerekend als; antisemitisme, vreemdelingenhaat (antimoslimsentimenten), etnisch nationalisme, haat jegens vreemde (cultuur)elementen, racisme, wit superioriteitsdenken en ultranationalisme.¹⁷ Van rechts-extremisme is sprake wanneer dergelijke opvattingen gepaard gaan met het ondermijnen van de democratische rechtsorde, bijvoorbeeld door uitsluiting, intimidatie of door geweld tegen bevolkingsgroepen, bestuurders of instituties te plegen, legitimeren of bevorderen. Er bestaan diverse gradaties binnen rechtse opinies en niet alles wat wordt beschouwd als 'rechts' of anti-migratie kan direct worden gekarakteriseerd als rechtsextremistisch. Het hebben van zorgen over migratie, het leveren van kritiek op asielbeleid, of het uiten van scherpe meningen in het publieke debat betekent niet per definitie dat er sprake is van rechts-extremisme; dergelijke standpunten vallen binnen de grenzen van de democratische rechtsorde en zijn doorgaans beschermd door de vrijheid van meningsuiting. Rechts-extremisme ontstaat pas wanneer deze opvattingen samengaan met gedragingen zoals het aanzetten tot haat, intimidatie, bedreiging, uitsluiting, of het legitimeren van geweld tegen bevolkingsgroepen, bestuurders of instituties.

De NCTV benadrukt dat rechtsextremistische actoren bewust inspelen op bestaande maatschappelijke onvrede, bijvoorbeeld rondom thema's als migratie en asielopvang, om extreemrechts gedachtengoed te normaliseren. Accelerationisme vormt hierbij een specifieke stroming binnen het rechts-extremisme, gericht op het vergroten van maatschappelijke spanningen en chaos om politieke- en sociale veranderingen te bespoedigen.¹⁸ Volgens de NCTV trachten accelerationistische groeperingen het bestaande systeem niet alleen te ondermijnen, maar ook actief confrontatie en radicalisering te stimuleren. Dit gebeurt via het aanwakken van polarisatie rond onderwerpen zoals migratie, asielopvang en overheidsbeleid, waarbij geweld en dreiging daarvan niet worden geschuwd. Accelerationisme brengt hierdoor een extra risico met zich mee, aangezien het expliciet streeft naar ontwijking van de democratische rechtsorde en het legitimeren of bevorderen van extremistische acties. Enkele voorbeelden van wat wel en niet als rechts-extremisme kan worden aangeduid zijn:

Wel rechts-extremisme	Geen rechts-extremisme
Het verspreiden of openlijk tonen van nazi-symboliek, omvolkingsnarratieven of andere uitingen die bevolkingsgroepen ontmenselijken of uitsluiten.	Kritisch zijn op migratiebeleid of zorgen uiten over opvang, zonder antidemocratische, racistische of ontmenselijkende component.
Een bestuurder, ambtenaar of andere betrokkene intimideren of bedreigen vanuit vreemdelingenhaat/ extreemrechtse ideologie.	Protesteren tegen een AZC of opvanglocatie binnen de grenzen van de democratische rechtsorde.
Actief aansluiting zoeken bij extreemrechtse netwerken of groepen en daarbij bijdragen aan verspreiding van extreemrechts gedachtengoed.	Een boze inwoner die zich fel uitlaat over maatschappelijke ontwikkelingen, zonder dat sprake is van extreemrechtse ideologie of ondermijnend handelen.
Het verheerlijken of legitimeren van geweld tegen minderheden, politieke tegenstanders of instituties vanuit extreemrechtse overtuigingen.	Provocerend of schokkend taalgebruik dat wel zorgelijk is, maar nog niet als extremistisch kan worden geduid.

¹⁷ <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/extremisme/rechts-extremisme>

¹⁸ <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/rechts-terrorisme-en--extremisme>

5.2 Het regionale beeld

Op basis van interviews en signaaltafels zijn in Twente signalen vastgesteld die (mogelijk) raken aan rechts-extremisme. Het gaat om incidenten, zichtbare uitingen in de openbare ruimte, online uitingen en enkele casussen rond individuen of kleine groepen. De signalen verschillen per gemeente alsook in aard en frequentie. Respondenten geven aan dat signalen zich geregeld voordoen in de context van thema's als asiel en migratie, discussies over AZC's en woningnood. In de interviews wordt ook benoemd dat niet iedere harde of polariserende uiting als rechts-extremistisch kan worden geduid.

5.2.1 Wat wel wordt gezien

Individuen en kleine groepjes met zorgelijke gedragingen en uitingen

Uit zowel de interviews als de signaaltafels komt naar voren dat rechts-extremisme in Twente vooral zichtbaar wordt via losse individuen en soms kleine groepjes. Expliciete casussen van radicalisering die langdurig en intensief tot veiligheidsproblematiek leiden, worden soms genoemd. Daarbij gaat het om personen die openlijk racistische of extreemrechtse uitspraken doen, zich bedienen van zorgelijke symboliek, of nadrukkelijk aansluiting zoeken bij gekende (online) organisaties en soms bij bredere demonstraties en acties waar anti-migratie- of anti-overheidssentimenten een rol spelen. In een deel van de signalen lijkt sprake van verbindingen met landelijke of regionale netwerken, maar lokaal blijft het beeld overwegend kleinschalig en versnipperd. Daarmee laat het fenomeen zich in Twente vooral kennen als fluïde, niet stevig lokaal georganiseerd, maar zeker ook niet afwezig.

Zichtbare rechts-extremistische uitingen in de publieke ruimte

In meerdere gemeenten worden signalen genoemd van rechts-extremistische symboliek en uitingen in de openbare ruimte. Het gaat onder meer om stickers, bekladdingen en andere uitingen met verwijzingen naar omvolking of remigratie, nazi-symboliek of symbolen van bekende extreemrechtse actiegroepen. Deze signalen worden verspreid in de regio waargenomen. Daarmee vormen zij vooral een indicatie dat rechts-extremistisch gedachtegoed in de regio aanwezig en zichtbaar is. Uit het beeld dat uit de signaaltafels en interviews naar voren komt lijkt het minder aannemelijk dat er regionaal/lokaal georganiseerde groeperingen verantwoordelijk zijn voor deze uitingen.

Spanningen en intimidatie rond lokale dossiers

In enkele gemeenten zijn er wel voorbeelden van incidenten die mogelijk aan extremisme gerelateerd kunnen worden, met name rondom AZC's/opvanglocaties. Daarbij gaat het om enkele ernstige incidenten met betrekking tot fysieke objecten, zoals; vernieling, bekladding en brandstichting/vuurwerk. Ook is er sprake geweest van intimidatie, bedreigingen of andere grensoverschrijdende acties richting bestuurders, raadsleden en ambtenaren. Verder hebben er ook incidenten plaatsgevonden rond werknemers en bewoners van opvangcentra. Niet alle incidenten zijn ideologisch zuiver rechts-extremistisch, maar de combinatie van vreemdelingenhaat, anti-overheidsretoriek en bereidheid tot intimidatie maakt dat deze signalen wel degelijk relevant zijn binnen dit fenomeen.

Online verspreiding en normalisering

Een belangrijk deel van de signalen speelt zich online af. Jongeren en jongvolwassenen komen in aanraking met rechts-extremistisch memes, taalgebruik en denkbelden via sociale media en platforms als Telegram, Discord en TikTok. In meerdere gemeenten wordt gesproken over normalisering: termen als omvolking en ontmenselijkende uitspraken over minderheden worden vaker gebruikt zonder dat daar nu directe alarmbellen bij afgaan. Dit wordt door professionals vooral gezien als een zorgelijke voedingsbodem, maar niet automatisch als radicalisering.

5.2.2 Wat niet of slechts beperkt wordt gezien

Hoewel er enkele zorgelijke signalen zijn rondom rechts-extremisme in Twente, blijkt uit de beschikbare data dat er slechts beperkt sprake is van aansluiting bij organisaties die hier actief opereren. Geweldsbereidheid op basis van rechts-extremistische ideologie komt incidenteel voor, maar wordt niet als een structureel fenomeen waargenomen.

De waargenomen signalen blijven in de meeste gevallen steken bij zorgelijke uitingen, symboliek en retoriek, zonder dat deze zich vertalen naar concrete plannen of georganiseerde acties. Daarmee bevinden veel waarnemingen zich in het grijze gebied tussen maatschappelijke verharding, polarisatie en daadwerkelijk extremisme. In dit licht plaatsen respondenten ook demonstraties en protesten die voortkomen uit onvrede over thema's als asiel en migratie. Hoewel deze protesten regelmatig een rechts sentiment kennen en er ook enkele incidenten hebben plaatsgevonden, gaan zij meestal enkel gepaard met stevige of polariserende retoriek en worden zij overwegend geduid als vormen van activisme en legitiem protest binnen de vrijheid van meningsuiting. Er zijn geen aanwijzingen dat dergelijke demonstraties structureel worden geïnitieerd of gestuurd door rechts-extremistische organisaties of netwerken.

5.2.3 Mogelijke voedingsbodems

Uit de interviews en signaaltafels komen verschillende voedingsbodems naar voren die het rechts-extremistische fenomeen in Twente kunnen versterken:

- Maatschappelijke verharding en polarisatie, met name rond migratie, asiel en woningnood.
- Wantrouwen richting overheid en instituties, dat soms overlapt met anti-institutioneel gedachtegoed.
- Normalisering van extreemrechts taalgebruik (zowel off- als online), waardoor grenzen vervagen.
- Sociaaleconomische onzekerheid, gevoelens van achterstelling en (ervaren) ongelijkheid.
- Invloed van landelijke en internationale ontwikkelingen, die lokaal worden 'ingeplugd' op bestaande spanningen.

Deze factoren leiden niet automatisch tot radicalisering of extremisme, maar vormen wel een context waarin rechts-extremistische narratieven makkelijker verspreid en overgenomen worden.

5.3 Lokale verschillen

Hoewel het regionale beeld redelijk consistent is, zijn er lokale accentverschillen. In de middelgrote- en kleinere gemeenten worden rechts-extremistische signalen minder waargenomen, terwijl ze in de stedelijke gemeenten vaker zichtbaar zijn in het straatbeeld. In enkele gemeenten wordt rechts-extremisme door professionals genoemd als één van de meest zichtbare extremistische fenomenen. Dit beeld hangt samen met lokale incidenten en spanningen rond asiel en migratie, zichtbare uitingen in de openbare ruimte en online normalisering. Tegelijkertijd geldt dat in het merendeel van de gemeenten vooral sprake is van een bredere voedingsbodem.

5.4 Verhouding landelijk (DTN)

Het Twentse beeld sluit grotendeels aan bij het landelijke beeld uit het DTN. Ook landelijk wordt rechts-extremisme gekenmerkt door kleine aantallen, fragmentatie en online radicalisering, met een bredere maatschappelijke voedingsbodem van normalisering en polarisatie. Net als landelijk geldt dat de grootste dreiging niet zit in grootschalige organisatie, maar in online radicalisering van jongeren en normalisering van het gedachtegoed, leidend tot onvoorspelbare escalatie van individuen en de ondermijning van de democratische rechtsorde op lokaal niveau.

5.5 Deelconclusie

Rechts-extremisme is in Twente aanwezig, maar manifesteert zich niet op grote schaal of in structureel georganiseerde vorm. Het fenomeen komt vooral tot uiting in zorgelijke signalen als incidenten, vijandige of racistische uitingen, symboliek, (online) verspreiding van extreemrechtse taal en denkbeelden, normalisering en incidentele escalaties. Deze uitingen en incidenten doen zich vaak voor in samenhang met bredere maatschappelijke thema's. Beschikbare data laten zien dat sprake is van een gefragmenteerd en kleinschalig beeld, zonder aanwijzingen voor regionaal verankerde rechts-extremistische organisaties die structureel rekruteren of opereren. Gewelddbereidheid vanuit rechts-extremistische ideologie komt incidenteel voor, maar wordt door respondenten niet als een structureel fenomeen waargenomen.

In de praktijk blijkt het onderscheid tussen maatschappelijke verharding, radicaal-rechtse opvattingen en rechts-extremisme niet altijd scherp te maken. Dit bemoeilijkt zowel de zichtbaarheid als de duiding van het fenomeen. Hoewel niet alle gesignaleerde uitingen als extremistisch kunnen worden aangemerkt, kunnen zij wel bijdragen aan een klimaat waarin rechts-extremistisch gedachtegoed genormaliseerd raakt of zich verder kan ontwikkelen.

Preventiefase	Radicaliseringsfase	Beeld rechts-extremisme in Twente
Primair	Voedingsbodem en kwetsbare groepen	• Maatschappelijke verharding en polarisatie, met name rond; migratie, asiel en woningnood. • Wantrouwen richting overheid en instituties, dat soms overlapt met anti-institutioneel gedachtegoed. • Sociaaleconomische onzekerheid, gevoelens van achterstelling en (ervaren) ongelijkheid. • Normalisering van extreemrechts taalgebruik en narratieven (zowel off- als online).
Secundair	Proces van radicalisering	• Incidenten/ escalaties rondom de komst van (beoogde) opvanglocaties. • Protestacties en uitingen die zich soms over de grens gaan van wat binnen de wettelijke kaders toelaatbaar is. • Het bewust verspreiden van rechts-extremistische uitlatingen (on- en offline)
Tertiair	Geradicaliseerd of extremistisch	• In enkele gemeenten is sprake geweest van extremisme-gerelateerde incidenten, zoals bedreiging/ intimidatie van personen, en is er sprake van geradicaliseerde individuen die de aandacht van de zorg- en veiligheidsketen vereisen.

De opgave voor Twente ligt daarmee naast repressieve maatregelen in het geval van de meer extreme casussen, vooral in primaire en secundaire preventie. Het versterken van democratische weerbaarheid, het tijdig en zorgvuldig duiden van signalen en het begrenzen van gedrag zijn van belang om te voorkomen dat maatschappelijke onvrede of polarisatie doorslaat naar daadwerkelijke radicalisering of extremisme. Hier ligt een schone taak voor de pedagogische coalitie van onderwijs, ouders en jongerenwerk. Gemeenten kunnen dit faciliteren.

6 Jihadisme en ander religieus geïnspireerd extremisme in Twente

6.1 Wat is het, en wat is het niet?

Aanhangers van het **jihadisme** streven middels een gewapende strijd naar vervanging van 'afvallige' overheden in de islamitische wereld door een 'zuivere' islamitische staat. Daartoe plegen zij onder andere terroristische aanslagen, ook in westerse landen. De jihadistische beweging bestaat uit organisaties als Al Qaida en ISIS en aan hen gelieerde groeperingen, maar ook uit netwerken en individuele aanhangers over de hele wereld.¹⁹

Andere vormen van religieus extremisme betreffen radicale stromingen binnen verschillende religies waarbij een absolute geloofsopvatting wordt gebruikt om niet-gewelddadige en/of gewelddadige activiteiten te rechtvaardigen die de democratische rechtsorde ondermijnen. Aanhangers verwerpen democratische waarden en kunnen zich keren tegen andersdenkenden, minderheden of de overheid, zowel individueel als in georganiseerd verband.²⁰

Enkele voorbeelden van wat wel en niet als jihadisme en ander religieus geïnspireerd extremisme kan worden aangeduid zijn:

Wel jihadisme of ander religieus extremisme	Geen jihadisme of ander religieus extremisme
Het verheerlijken of legitimeren van geweld tegen burgers, overheid of “ongelovigen/afvalligen” als religieuze plicht. Abortusklinieken, of hun personeel of cliënten, bedreigen of zelfs aanvallen.	Orthodox of conservatief geloof (strikte leefregels, kleding, gebed), zolang dit binnen de democratische rechtsorde blijft.
Steun betuigen aan terroristische organisaties zoals Islamitische Staat (IS) of geweldsbewegingen (propaganda delen, aanslagen goedpraten, martelaarschap verheerlijken).	Kritiek op beleid of internationale politiek (bijv. boosheid over oorlogen) zonder oproep tot geweld of ondermijning.
Rekruteren, aanzetten of faciliteren van anderen om zich bij gewelddadige (religieuze) strijd aan te sluiten (online of offline).	Religieus prediken, Dawa, evangelisatie of missionering.

6.2 Het regionale beeld

Uit de interviews met gemeenten en de signaaltafels komt het beeld naar voren dat in Twente jihadisme of ander religieus geïnspireerd gedachtegoed in beperkte mate voorkomt. Het fenomeen manifesteert zich in minder dan de helft van de gemeenten en in lage aantallen. Andere gemeenten geven aan helemaal geen signalen van het fenomeen te hebben.

In de regio is wel sprake van een beperkt aantal bekende casussen van terrorismeverdachten en/of terugkeerders uit jihadistische hoek. Het gaat hierbij om kleine aantallen, maar wel om relatief zware en complexe casuïstiek. Deze casussen maken dat jihadisme binnen de regio, ondanks de geringe kwantitatieve omvang, blijvend aandacht vraagt vanuit veiligheid, zorg en preventie. Uit de beschikbare informatie blijkt echter dat er geen sprake is van bredere

¹⁹ Afgeleid van de definitie door de AIVD; <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/terrorisme/jihadistische-dreiging-tegen-nederland>

²⁰ Afgeleid van de definitie door de NCTV <https://www.nctv.nl/onderwerpen/extremisme>

netwerken, structurele rekrutering of zichtbare groei van jihadistische stromingen binnen Twente. Gedurende het onderzoek zijn geen signalen naar voren gekomen die wijzen op de aanwezigheid van andere vormen van religieus geïnspireerd extremisme in de regio.

6.2.1 Wat wel wordt gezien

In sommige gemeenten worden ernstige gevallen van radicalisering waargenomen, vaak aan het licht gebracht door de politie, justitie of andere betrokken partners. Het gaat hierbij doorgaans om individuen die radicale ideeën uiten, steun betuigen aan terroristische ideologieën of ander opvallend gedrag vertonen dat aandacht vraagt van instanties. Vanwege de ernst van de casussen vormt het fenomeen volgens verschillende respondenten wel het grootste risico voor ernstige (gewelddadige) incidenten.

Respondenten geven daarnaast aan dat er ook zorgelijke signalen zijn die niet als radicaliseringscasus worden aangemerkt, maar wel relevant kunnen zijn. Dit gaat bijvoorbeeld om radicale uitspraken, snelle bekering gepaard gaande met sociale isolatie en online posts die vragen oproepen.

6.2.2 Wat niet of slechts beperkt wordt gezien

In de meerderheid van de Twentse gemeenten geven respondenten aan geen signalen van jihadisme of ander religieus extremisme te herkennen. In een groot aantal interviews gaven respondenten te kennen geen signalen te hebben dat dit speelt in hun gebied, wat erop wijst dat het fenomeen lokaal weinig speelt.

Er zijn ook geen aanwijzingen voor structurele groepsvorming, georganiseerde netwerken of een zichtbare aanwezigheid in de openbare ruimte. Ook religieuze instellingen worden niet benoemd als plekken waar radicalisering plaatsvindt. Het beeld is daarmee dat jihadisme in Twente geen breed of structureel verschijnsel is.

Niet gezien zijn cases of zorgen die samenhangen met incidenten, radicaliseringsprocessen, extremisme of terrorisme die zich laten inspireren door andere religies dan de Islam.

6.2.3 Mogelijke voedingsbodems

De bronnen bieden weinig concrete aanknopingspunten voor een uitgesproken voedingsbodem voor jihadisme in Twente. Waar deze worden genoemd, betreft het vooral indirecte of contextuele omstandigheden.

- Er wordt soms gewezen op de rol van internationale conflicten (bijvoorbeeld Gaza), als mogelijke voedingsbodem voor radicalisering.
- Het zichtbare anti-immigratiesentiment (zie hoofdstuk 5 Rechts extremisme), kan leiden tot een gevoel van uitsluiting bij moslimgemeenschappen en daarmee bijdragen aan een mogelijke voedingsbodem voor radicalisering.

6.3 Lokale verschillen

Het regionale beeld is dat jihadisme en ander religieus geïnspireerd extremisme in Twente slechts in beperkte mate en niet in alle gemeenten in de regio voorkomt. Daarbij valt op dat de (groot-)stedelijke gemeenten relatief vaker signalen zien. Bovendien zijn er gemeenten waar het fenomeen geheel afwezig lijkt te zijn. Tegelijkertijd laten enkele gemeenten zien dat er incidenteel sprake is van ernstige signalen of radicaliseringscasussen, die doorgaans via partners zoals politie in beeld komen. In deze gemeenten is het fenomeen niet breed aanwezig, maar wel hardnekkig in individuele gevallen, waardoor jihadisme daar als een relevant, zij het kleinschalig, aandachtspunt wordt benoemd. Het niet zien van zorgelijke radicalisering kan ook samenhangen met het feit dat deskundigheid en meldstructuur nog in opbouw is.

6.4 Verhouding landelijk (DTN)

Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) noemt jihadisme als de belangrijkste terroristische dreiging, maar met een beperkte omvang. Waarbij de dreiging zich steeds meer concentreert rond individuele radicaliseringsprocessen, online beïnvloeding en een klein aantal (potentieel) geweldsbereide personen. In vergelijking met de landelijke context laat Twente een relatief rustig beeld zien. De signalen die in de regio voorkomen passen bij het landelijke patroon van individuele en geïsoleerde gevallen, vaker voorkomend in stedelijke gebieden, maar doen zich hier in lagere aantallen en met minder continuïteit voor.

Het regionale beeld wijkt daarmee niet inhoudelijk af van de landelijke duiding, maar verschilt vooral in schaal. De beperkte zichtbaarheid en lage aantallen maken dat jihadisme in Twente vooral een veiligheidsvraagstuk is, dat aandacht vraagt vanwege de potentiële impact.

6.5 Deelconclusie

Het beeld dat uit de interviews en signaaltafels naar voren komt is dat jihadistisch extremisme in Twente kwantitatief beperkt zichtbaar is, maar dat een klein aantal casussen een relatief zware en complexe aard kan hebben (bijvoorbeeld wanneer sprake is van terrorismeverdachten of terugkeerders). De problematiek manifesteert zich daarbij voornamelijk op individueel niveau. Er zijn geen aanwijzingen voor lokaal verankerde netwerken, bewegingen of structurele rekrutering. Het fenomeen vraagt, ondanks de geringe omvang, blijvend aandacht vanuit veiligheid, zorg en preventie vanwege de potentiële impact van individuele casuïstiek. Er zijn tijdens het onderzoek geen signalen naar boven gekomen die duiden op andere vormen van religieus extremisme.

Preventiefase	Radicaliseringsfase	Beeld jihadisme in Twente
Primair	Voedingsbodem & kwetsbare groepen	- De rol van internationale conflicten (bijvoorbeeld Gaza), is een mogelijke voedingsbodem voor radicalisering. - Maatschappelijke verharding, gevoel van uitsluiting, ervaren discriminatie in het licht van anti-immigratiesentimenten.
Secundair	Proces van radicalisering	Soms signalen over personen die (online) uitlatingen doen die tot zorgen leiden.
Tertiair	Geradicaliseerd of extremistisch	Er zijn enkele signalen en casussen, van geradicaliseerde personen binnen de regio.

Het beeld dat ontstaat is een kwantitatief beperkt fenomeen en enkele casussen die zich juist hoog in de preventiepiramide bevinden en vragen om intensieve, persoonsgerichte interventies. Voor de regionale aanpak betekent dit dat de nadruk enerzijds ligt op het zorgvuldig borgen van samenwerking rond deze zware gevallen en anderzijds op het versterken van vroegsignalering, weerbaarheid en preventieve inzet om mogelijke radicalisering te voorkomen.

7 Links-, dierenrechten- en milieu-extremisme in Twente

7.1 Wat is het, en wat is het niet?

Deze fenomeenanalyse bespreekt links-, dierenrechten- en milieu-extremisme gezamenlijk, aangezien deze verschijnselen elkaar gedeeltelijk overlappen. Onder deze fenomenen verstaan we vormen van radicalisering waarbij ideologische overtuigingen met betrekking tot sociale gelijkheid, antikapitalisme, dierenrechten of milieubescherming worden aangewend om de democratische rechtsorde te ondermijnen, of het gebruik van geweld tegen individuen, bedrijven of instituten te rechtvaardigen.²¹

Wel links- dierenrechten- of milieu-extremisme	Geen links- dierenrechten- of milieu-extremisme
Geweld of sabotage legitimeren tegen bedrijven/overheid vanuit een ideologische overtuiging.	Vreedzaam protest, demonstraties, campagnes, boycots of petitie voor klimaat, dierenwelzijn of sociale gelijkheid.
Het verheerlijken van geweld tegen 'kapitalisten', of 'de staat' en het aanzetten tot (gewelddadige) actie.	Antikapitalistische of systeem kritische opvattingen (links-radicaal) die zich uiten in debat, organisatie en activisme binnen de grenzen van de rechtsorde.
Structureel ontwrichten van publieke orde of vitale processen met het doel democratische besluitvorming onmogelijk te maken (niet: aandacht vragen, maar: afbreken/lamleggen).	Niet-extremistische burgerlijke ongehoorzaamheid (bijv. een korte blokkade) kan wel onrechtmatig zijn, maar is niet automatisch extremisme zolang er geen ondermijning/geweldslegitimatie is.

7.2 Het regionale beeld

Uit de interviews met gemeenten en de signaaltafels komt het beeld naar voren dat links-, dierenrechten- en milieu-extremisme in Twente nauwelijks zichtbaar is. Het fenomeen speelt slechts in zeer beperkte mate en wordt door de meeste gemeenten niet als actueel veiligheidsvraagstuk ervaren.

7.2.1 Wat wel wordt gezien

Er zijn incidentele signalen die zich vooral bewegen in de sfeer van activisme, maatschappelijke onrust of protest. In enkele gevallen worden acties of uitingen genoemd die raken aan dierenrechten of milieuthema's, maar altijd binnen het activisme blijven. Het gaat veelal om losse gebeurtenissen zonder structureel karakter. De signaaltafels bevatten slechts sporadisch vermeldingen die aan dit fenomeen raken. Daarbij gaat het niet om een consistent patroon, maar om incidentele observaties die niet leiden tot verdere zorgen of opschaling.

7.2.2 Wat niet of slechts beperkt wordt gezien

In de gemeenten worden geen signalen genoemd van links-extremistische netwerken, radicale dierenrechtenbewegingen of gewelddadig milieu-extremisme. Er zijn geen aanwijzingen voor regionale of lokale structuren en systematische acties gericht op verstoring of geweld. Het beeld is daarmee dat dit fenomeen in Twente nauwelijks tot niet voorkomt.

²¹ <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/extremisme/links-extremisme>

7.2.3 Mogelijke voedingsbodems

Uit de verschillende gesprekken blijken weinig aanknopingspunten voor structurele voedingsbodems voor links-, dierenrechten- en milieu-extremisme in Twente. Betrokkenheid bij deze thema's vindt doorgaans vreedzaam en binnen democratische kaders plaats. Anders dan bij sommige andere fenomenen wordt geen samenhangend geheel van factoren benoemd welke een rol kunnen spelen in de voedingsbodem van mogelijke radicalisering in deze richting. Waar mogelijke contextfactoren worden genoemd, gaat het vooral om:

- Maatschappelijke discussies over klimaat, stikstof en dierenwelzijn.
- Landelijke protestbewegingen die sporadisch lokaal zichtbaar worden.
- Online beïnvloeding en beeldvorming.

7.3 Lokale verschillen

In het merendeel van de gemeenten worden geen signalen gezien en speelt het fenomeen geen rol in de lokale veiligheidspraktijk. In kleinere, meer rurale gemeenten hebben in het verleden wel eens incidenten voorgedaan rond demonstraties/ protestacties.

7.4 Verhouding landelijk (DTN)

Het beeld dat uit de interviews en signaaltafels naar voren komt, wijkt niet af van het landelijke beeld zoals dat in het DTN wordt geschetst voor links-, dierenrechten- en milieu-extremisme. Landelijk geldt dat deze vormen van extremisme slechts in beperkte mate voorkomen en zich vooral manifesteren rond specifieke thema's, doelwitten of actievormen, vaak geconcentreerd in bepaalde stedelijke of landelijke hotspots. Waar het DTN wijst op incidentele, maar soms actiegerichte of verstorende activiteiten elders in het land, worden dergelijke patronen in Twente nauwelijks herkend.

7.5 Deelconclusie

Links-, dierenrechten- of milieu-extremisme vormen in Twente geen noemenswaardig fenomeen. Uit zowel de interviews als de signaaltafels blijkt dat de meeste gemeenten geen signalen van activiteiten rondom deze thema's waarnemen. Er zijn geen aanwijzingen voor radicale netwerken of voor een ontwikkeling richting geweld of ontwrichting. Het beeld is daarmee dat links-, dierenrechten- en milieu-extremisme in Twente geen actuele dreiging vormt. Voor deze vorm van extremisme zijn daarom ook geen specifieke preventieve acties nodig – investering in algemene primaire preventie is voldoende.

8 Radicalisering en extremisme vanuit het perspectief: verhitte maatschappelijke onderwerpen

8.1 Wat is het, en wat is het niet?

Dit perspectief hebben wij toegevoegd om aan te sluiten bij een dynamiek van radicalisering waar onder andere de NCTV aandacht voor vraagt.²² Het gaat dan om processen van radicalisering die niet uit een van de hiervoor behandelde 'klassieke' ideologieën voortkomen. Waar bij klassieke vormen van extremisme individuen of groepen zich verzamelen rondom een ideologie, zien we hier dat radicalisering plaatsvindt rondom een specifiek maatschappelijk thema. Legitiem protest of verzet kan hiermee naar extremisme toe groeien, al dan niet onder invloed van bestaande extremistische groepen of organisaties. We hebben het dus over:

- Radicaliserend verzet van groepen of individuen, waarbij het extremistisch wordt zodra het ondermijnend wordt aan de democratische rechtsorde;
- En extremisten die demonstraties en maatschappelijke onrust kapen voor hun doeleinden.

Wanneer de lokale overheid zich afvraagt of radicalisering en extremisme lokaal een rol spelen, is het van toegevoegde waarde te kijken naar wat er gebeurt rondom verhitte maatschappelijke en politieke thema's. Hierbij is het van belang om duidelijk onderscheid te maken tussen legitiem activisme en deze vorm van extremisme:

- We kijken expliciet *niet* naar verhitte debatten, stevige taal en zichtbare boosheid van inwoners, want die maken inherent deel uit van een functionerende democratische samenleving. Binnen de Nederlandse aanpak, zoals gehanteerd door o.a. het Rijk, de NCTV en de VNG, ligt de focus niet op emotie of protest an sich, maar op escalatie en verharding.²³
- Van radicalisering is sprake wanneer maatschappelijke onvrede zich ontwikkelt tot een proces waarin individuen of groepen zich steeds verder afkeren van democratische spelregels en instituties. Bij extremisme gaat het om het actief ondermijnen of afwijzen van de democratische rechtsorde, waarbij normoverschrijdend gedrag wordt gelegitimeerd of genormaliseerd.

De democratische rechtsorde wordt bedreigd als intimidatie, agressie of geweld voorkomt, waardoor burgers in hun rechten worden beperkt en raadsleden of ambtenaren zich niet meer vrij voelen om hun werk te doen. Lokale dossiers kunnen een voedingsbodem zijn voor extremisten van buitenaf, waardoor het lastig wordt om te onderscheiden wie uit bezorgdheid protesteert en wie radicaliseert. Soms lopen ideologisch extremisme als rechts-extremisme en complottheorieën door elkaar bij protesten.

De recente geschiedenis laat zien dat deze vormen van radicaliserend verzet en vermenging van legitieme demonstraties met extremistische invloeden juist op lokaal niveau de democratische rechtsorde bedreigen. Het gaat hier dan niet zozeer om radicalisering naar terrorisme en om nationale veiligheid, maar veeleer om bedreiging van de democratische rechtsorde op lokaal niveau.

Wel radicalisering en extremisme	Geen radicalisering en extremisme
Gekende extremisten komen naar de lokale demonstratie om de boel te laten escaleren, politici te intimideren en bedreigen en orde te verstoren.	Zeer bange, bezorgde of boze inwoners die luidruchtig hun stem laten horen.

²² <https://www.nctv.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2022/09/26/themarapportage-polarisatie-extremisme-en-terrorisme-2022/Themarapportage+polarisatie%2C+extremisme+en+terrorisme+2022.pdf>

²³ <https://www.nctv.nl/onderwerpen/m/maatschappelijke-onrust>

Desinformatie en opruiende online content verspreiden om gemoederen te verhitten.	Een ordentelijke demonstratie met inhoudelijke standpunten die bij de lokale bevolking zeer slecht vallen.
Mensen die zich verzetten tegen bijvoorbeeld windmolens of zoutfabrieken die zijn doorgegroeid naar het sturen van kogelbrieven of het strooien van asbest.	Een bushokje dat sneuvelt, een bedrijfsingang die geblokkeerd wordt of een weg die, tegen de afspraken in bezet wordt. De democratie kan tegen een stootje, en de politie kan dit in goede banen leiden.

8.2 Het regionale beeld

8.2.1 Wat wordt gezien?

Het regiobeeld laat vooral maatschappelijke spanning en verharding zien rond een beperkt aantal onderwerpen, met wisselende intensiteit per gemeente. De onderwerpen waardoor de gemoederen het meest verhit raken zijn AZC's en nieuwkomers en windmolens. We zien vooral demonstraties, die bij een levende democratie horen.

In meerdere casussen blijft het bij onrust, felle uitlatingen en incidenten in de publieke ruimte of online; in enkele gevallen is sprake van concrete intimidatie en bedreiging richting bestuurders/medewerkers. Buiten de scope van ons onderzoek (langer dan 3 jaar geleden), ligt escalerend geweld rond het boerenprotest dat een cross-over kreeg van anti-coronademonstranten, met vechtpartijen. Een andere escalatie was rondom een Sinterklaasintocht die onrust rond actie/tegenactie (met mogelijke hooliganbetrokkenheid) teweegbracht. Twee voorbeelden van hoe democratische rechtsorde in respectievelijk verticale als horizontale dimensie bedreigd worden.

Overig benoemde fenomenen

Een fenomeen dat weinig wordt gezien, maar toch wordt vermeld, zijn spanningen binnen diaspora-gemeenschappen.²⁴ Ook zijn er enkele zorgen geuit over ongewenste beïnvloeding door buitenlandse mogendheden van landgenoten die in Twente wonen. Beide verschijnselen zijn geen extremisme of radicalisering, maar het zijn wel ontwikkelingen die de democratische rechtsorde en het in vrijheid samenleven bedreigen.

8.2.2 Wat wordt niet of slechts beperkt gezien?

Daadwerkelijke radicalisering van lokaal verzet of inmenging door extremisten van buiten bij besluitvorming van omstreden onderwerpen, wordt door geïnterviewden op dit moment niet gezien. Wel is er ten tijde van maatschappelijke onrust over de eventuele komst van AZC's sprake geweest van extremisme-gerelateerde incidenten, zoals bedreigingen en brandstichting. Regionale partners geven aan dat extremisten hier ook een voet tussen de deur probeerden te krijgen bij protesten. Het is aannemelijk dat dit bij eventuele toekomstige discussies over de komst van AZC's in Twentse gemeenten weer zal gebeuren.

8.2.3 Voedingsbodems

Belangrijke oorzaken van maatschappelijk onrust zijn het ervaren van achterstelling, verlies van identiteit en zich niet gehoord en gezien voelen. In de gesprekken is geuit dat zeker in de buitengebieden van Twente deze gevoelens breed leven. Dat resulteert in een weerstand tegen wat de Haagse politiek bestiert. Er is benadrukt dat landelijke dynamiek en sociale media lokale dossiers sneller kunnen laten escaleren. Zeker als de bestuurlijke opgaven, bijvoorbeeld de Spreidingswet of stikstofmaatregelen, worden beleefd als dictaten uit Den Haag. Er zijn zorgen geuit dat het draagvlak voor asiel en migratie afneemt, mede tegen de achtergrond van een krappe huizenmarkt en bezuinigingen.

²⁴ Diaspora-gemeenschappen zijn groepen mensen die, vaak door migratie of vlucht, buiten hun oorspronkelijke thuisland wonen, maar onderling verbonden blijven door gedeelde afkomst, cultuur of religie. Binnen zulke gemeenschappen spelen gebeurtenissen in het thuisland soms een rol bij het ontstaan van spanningen of conflicten in de lokale context.

Een andere factor die een rol speelt in de voedingsbodem voor radicalisering en extremisme rond verhitte thema's is de aanwezigheid van individuen en meer en minder losse groepen met anti-institutionele en soevereine opvattingen. In het verleden sloten zij zich aan bij maatschappelijke onrust rond de boeren en stikstof. Dit kan een katalyserende werking hebben.

8.3 Lokale verschillen

Waar door de hele regio wel een verharding van polarisatie en spanningen wordt waargenomen, lijkt het erop dat het met name in de kleinere en middelgrote gemeenten af en toe uit de hand loopt bij verzet tegen maatschappelijke verhitte onderwerpen. Dit heeft in het verleden tot extremisme-gerelateerde incidenten geleid.

8.4 Verhouding landelijk (DTN)

De NCTV stelt dat verhitte maatschappelijke thema's niet automatisch de terroristische dreiging vergroten, maar dat ze - onder specifieke omstandigheden - radicalisering kunnen versnellen en extremistische narratieven kunnen versterken, vooral in een online context en bij kwetsbare individuen.²⁵

Vanuit de lokale democratie en democratische rechtsorde, zijn de Twentse 'kleine' extremisme-gerelateerde incidenten zeer zorgelijk. Ambtenaren en raadsleden die persoonlijk geïntimideerd en bedreigd worden, bestuurders die maatregelen moeten nemen en strafrechtelijke vervolging, zijn lokaal zeer ingrijpend.

8.5 Deelconclusie

Rond verhitte thema's is weinig tot geen sprake van radicalisering of extremisme, maar er zijn wel incidentele escalaties van verzet en onrust (verbaal, ordeverstoringen) en enkele extremisme-gerelateerde incidenten. Bestuur en organisatie zijn in een paar casussen bedreigd of geïntimideerd (o.a. rond windparkbesluitvorming, online trolling, mail-/gebiedsverboden) en soms fysiek belemmerd. Bij AZC-dossiers zijn ook ambtenaren bedreigd, met één voorbeeld waar een ambtenaar ontslag nam vanwege de bedreigingen. Daarnaast kwamen vernieling, brandstichting en een beschieting met een luchtbuik voor.

Het beeld wordt vooral bepaald door spanning en verharding rond terugkerende dossiers, met sporadische escalatie naar intimidatie, bedreiging en lokaal geweld. Belangrijke risico's zijn snelle opschaling via landelijke dynamiek/sociale media en de verschuiving van felle meningsuiting naar persoonsgerichte intimidatie, met name bij opvang- en ruimtelijke besluiten; vroegtijdige communicatie en verbindend beleid lijken dit soms te dempen.

Preventiefase	Kenmerken/ radicaliseringsfase	Beeld radicalisering en extremisme rondom verhitte maatschappelijke onderwerpen in Twente
Primair	Voedingsbodem & kwetsbare groepen	• Wantrouwen en weerstand tegen 'Den Haag', met name in de buitengebieden van Twente. • Verschillende landelijke onderwerpen zoals de spreidingswet en stikstofbeleid leiden lokaal tot ongenoegen. • Versnelling en escalatie door landelijke gebeurtenissen en sociale media, waardoor lokale kwesties sneller verhardten. • Aanwezigheid van anti-institutionele en soevereine individuen en netwerken, die zich verbinden aan maatschappelijke onrust.

²⁵ Fase I: Preventie | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid

		• Eveneens zijn er signalen dat rechtsextremistisch personen verschijnen bij lokale protesten.
Secundair	Proces van radicalisering	• Er hebben zich (mogelijk aan extremisme gerelateerde) incidenten plaatsgevonden m.b.t. o.a. vernielingen en brandstichting.
Tertiair	Geradicaliseerd of extremistisch	• Er hebben zich enkele incidenten voor gedaan waarbij bestuurders, raadsleden, ambtenaren en andere personen geïntimideerd of bedreigd zijn.

De nadruk ligt op primaire preventie: verbonden bestuur en zorgvuldige beleids- en besluitvorming die mensen het gevoel geeft dat ze gezien zijn en hun belangen meegenomen worden. Dit dempt verzet en onrust. Daarnaast moet het bevoegd gezag, en dan in het bijzonder de burgemeester gezaghebbend normeren. Ten slotte blijft het belangrijk scherp te blijven op het onderscheid tussen demonstratierecht/maatschappelijke onrust en radicalisering/extremisme.

9 Radicalisering en extremisme vanuit het perspectief: online, fluïde en individueel

9.1 Wat is het, en wat is het niet?

Dit derde perspectief omvat in het landelijke beeld de meest actuele en zorgelijke ontwikkelingen op het gebied van radicalisering en extremisme. Om op een hedendaagse manier te kijken naar het aanwezig zijn van radicalisering en extremisme in de regio is het ook onvermijdelijk om aandacht te besteden aan een combinatie van actuele factoren. Deze factoren worden benoemd in het themahoofdstuk van het DTN december 2025.²⁶

In dit hoofdstuk komt het moeilijk af te bakenen fenomeen aan bod van:

- Eenlingen die alleen of vrijwel alleen radicaliseren, niet binnen de gekende klassieke extremistische netwerken en organisaties.
- Gefaciliteerd door sociale media met hun potentiële giftige algoritmes, filter bubbels en echo kamers.
- Waar het proces voornamelijk online plaats vindt, buiten het zicht van ouders en professionals die vaak niets in de gaten hadden.
- De individuen, veelal minderjarig, kunnen sluimerend en langzaam radicaliseren, maar geregeld is er ook van flitsradicalisering in een kort tijdsbestek.
- Er kan radicalisering op een van de gekende, meer klassieke ideologieën plaatsvinden, maar geregeld is er sprake van een bij elkaar geknipt en geplakt ideologisch gedachtengoed.
- Er allerlei zeer problematische, destructieve subculturen en post-organisationale netwerken ontstaan, die dan ook nog eens fluïde van aard zijn, zowel in narratief, uitingvorm als organisatie.
- Ook is soms ook nog sprake van sociaalpsychologische of zelfs psychiatrische problematiek.

Een zorgelijke nieuwe ontwikkeling in dit verband is het ‘Gewelddadig Nihilistisch Extremisme’ (GNE). Dit zijn de zogenaamde COM-groepen als ‘764’ die nihilistisch ‘geweld om het geweld’ cultiveren. Er is een groot en groeiend aanbod van onlinecultuur van memes en gamificatie waarbij bepaalde daden, of geweld tegen specifieke groepen ‘punten opleveren’. Dit geweld is vaak gericht tegen de doelgroepen die ook doelwit zijn van rechts-extremisme, denk aan LHBTQI+, mensen van kleur, een bepaalde religie of politieke opvattingen, of mensen die ‘anders’ zijn.

Wel radicalisering en extremisme	Geen radicalisering en extremisme
Als iemand een strijdersidentiteit ontwikkeld.	Een jongen die ziekelijk verslaafd gamet, ook niet als dat first person shooter games zijn.
Gamificatie van echte gewelddadigheden, om ‘punten te scoren’ en erbij te horen.	Een eenzaam meisje dat wordt gepest en haar toevlucht zoekt in de online wereld, waar ze mogelijk gelijkgestemden vindt in een online gemeenschap.
Belangstelling voor en verheerlijking van school shooters en ander gewelddadige daders, waaronder oproepen tot zelfbeschadiging.	

9.2 Het regionale beeld

De aard van de problematiek rondom alleen en digitaal handelen zit vooral in het grijze gebied tussen verhard maatschappelijk debat en extremisme. Ook speelt identiteitsvorming en ‘ergens bij willen horen’ online. Een klein

²⁶ <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/themahoofdstuk>

aantal casussen bereikt het niveau van strafrechtelijk optreden of landelijke aandacht. Het merendeel blijft beperkt tot signalen, monitoring en gesprekken.

De omvang lijkt beperkt, althans het deel dat nu gezien wordt door professionals die aan het onderzoek hebben meegewerkt, maar de impact kan lokaal groot zijn, zeker wanneer bedreigingen zich richten op concrete personen zoals leraren, bestuurders of ambtenaren. Daarbij speelt anonimiteit online een versterkende rol, evenals de snelle verspreiding van ideeën en frames via sociale media en besloten chatgroepen.

9.2.1 Wat wordt gezien?

Online signalen

Gemeenten signaleren incidenten waarbij jongeren of jongvolwassenen intensief online actief zijn, ideologisch geladen ideeën ontwikkelen en deze proberen over te brengen op anderen, bijvoorbeeld in de schoolcontext. In een van de steden is een voorbeeld genoemd waarin signalen via een school werden opgepakt, waarbij het online gedrag (onder meer via Telegram) een belangrijke rol speelde. Na interventies door school, gemeente en politie is verdere opschaling niet nodig geacht. Er zijn zorgen geuit over jongeren en het online domein, omdat opvoeden en aanspreken er ontbreken:

"(...) Alles in identiteitsvorming is ingewikkelder en moeilijker aan te sturen [online]. We leren ze heel jong niet op straat snoepjes aan te nemen van vreemde mensen, maar online doen we dit niet en hebben we geen zicht. Begrenzing is er ook minder online. Een vuilnisbak slopen op straat en aangesproken worden, dat gebeurt online niet. Dan raken jongeren in echokamers. Preventieve signalen worden online ook niet gezien. [...] We zien keurige gezinnen waar jongeren online toch compleet uit de bocht vliegen."

De invloed van online normalisering van geweld en extreme content uit zich vervolgens ook offline, met name onder jongeren. In gesprek met de jeugdprofessionals komt naar voren dat haat tegen bepaalde groepen, gewelddadige video's en extreme opvattingen van bijvoorbeeld Andrew Tate online worden rondgestuurd onder jongeren, maar vervolgens ook op het schoolplein of in de klas zichtbaar worden.

In meerdere gemeenten wordt bovendien online verharding waargenomen rond maatschappelijke thema's als asiel en opvang. Dit uit zich in harde uitlatingen, haatdragende reacties en oproepen die het democratisch debat onder druk zetten, maar vaak net binnen de strafrechtelijke grenzen blijven. Niet alleen door jongeren, maar zeker ook door volwassenen. Er wordt veelal anoniem gereageerd, maar enkele gemeenten zien ook een trend waarin steeds meer op persoonlijke, herleidbare titel wordt gereageerd. Dit duidt op een zekere mate van normalisering van online zorgelijk gedrag.

Geweld als drijfveer, niet de ideologie

Regionale en landelijke partners benoemen dat een trend zichtbaar is waarin verheerlijking van of fascinatie voor geweld een grotere drijfveer is in het radicaliseringsproces dan een ideologie. Dit past in de versnippering en 'fluïde' vormen van extremisme. In het groepsgesprek met jeugdprofessionals komen enkele signalen naar voren die hierop aansluiten. Zo worden foto's of video's van jongeren met grote messen of wapens gezien, het delen van gewelddadige filmpjes via Telegramgroepen, en het online aanzetten tot geweld door bijvoorbeeld de 'jumping' challenge.

Individueel

In Twente zijn een paar concrete zware casussen bij het ZVHT op de CTER-tafel geweest. Dit betreft zowel jihadistisch als rechts-extremistisch geïnspireerde casuïstiek, maar steeds in de vorm van eenlingen zonder aangetoond netwerk anders dan de virtuele contacten. Hiermee lijken de zwaarste casussen in Twente de landelijke/internationale trend van individueel extremisme/terrorisme te volgen.

9.2.2 Wat wordt niet of slechts beperkt gezien?

Er wordt veel niet gezien. Als ergens geldt 'Zien we het niet of is het er niet?' dan is het wel bij fenomenen in het online domein. Al dan niet onder verzuchting dat ze digitaal niets mogen, wordt online veelal een 'black box'

genoemd. Gesprekspartners geven aan dat er weinig zicht is op structurele, lokale online netwerken die systematisch radicaliseren of aanzetten tot geweld.

Gemeenten geven aan dat zij weinig extremistische platforms of georganiseerde onlinenetwerken zien die specifiek gericht zijn op de regio. In veel gemeenten blijven signalen incidenteel en persoonsgebonden. Verschillende gespreksdeelnemers zeggen ook dat alleen naar radicalisering kijken niet werkt: een bredere blik zou ook goed zijn, denk aan jeugdcriminaliteit. De ideologie is vaak oppervlakkig en aan verandering onderhevig. Minderjarigen zijn vaak zoekend in wie ze zelf zijn, identificeren zich vaker wisselend waardoor het niet “in hokjes” is te stoppen. Ook is er zelden sprake van een duidelijke vertaling van online radicale uitingen naar concreet georganiseerd geweld of grootschalige offline acties. In de meeste gevallen gaat het om online gedrag van individuen, vaak jongeren, die zich niet bewust zijn van de impact of de strafbaarheid van hun handelen.

9.2.3 Voedingsbodems

De voedingsbodem voor dit perspectief kan voornamelijk in het online domein worden gezocht. Jeugdprofessionals geven aan dat de voedingsbodem niet alleen in expliciet extremistische ideologie zit, maar vooral in een bredere, zorgelijke online dynamiek. Concrete factoren die worden genoemd zijn:

- Normalisering van extreem en gewelddadig gedrag. Heftige, haatdragende of polariserende uitspraken worden steeds normaler en leiden soms tot problematisch (gewelddadig) gedrag. Het onderscheid tussen serieus extremisme en een ‘grapje’ vervaagt, vooral bij rechtsextremistische ‘borderline’ content.
- Algoritmes kunnen jongeren steeds verder richting extremere content, haat, geweldsvideo’s en andere schokkende inhoud sturen.
- Invloed van influencers en voorbeeldfiguren. Namen als Andrew Tate worden genoemd als voorbeeld van figuren die extreme opvattingen, agressie of crimineel gedrag normaliseren en aantrekkelijk maken voor jongeren.
- Anonimiteit, lage drempel en gebrek aan correctie online. Online kunnen jongeren makkelijker posten zonder directe consequenties of sociale correctie. Online treedt een normverschuiving op: gedrag dat offline onacceptabel is, voelt online “normaal”.
- Groepsdruk, status en snelle groepsvorming. Jongeren vinden elkaar online snel in groepen, worden opgejut via challenges of geweldscontent, en geweld kan statusverhogend werken. Problematisch gedrag kan hiermee collectief versterkt worden.
- Gebrek aan weerbaarheid en reflectie bij jongeren. Jongeren kunnen de impact van content vaak niet goed overzien, zijn sterk gericht op korte-termijn prikkels en onvoldoende weerbaar tegen negatieve online invloeden.
- Sociale en opvoedkundige kwetsbaarheden. Cultuurverschillen, taalbarrières en gebrek aan ouderlijke sturing en toezicht worden genoemd als factoren die problematisch gedrag en mogelijk radicalisering kunnen versterken.

9.3 Lokale verschillen

Niet alle gemeenten in Twente zien deze problematiek in dezelfde mate. In grotere gemeenten worden vaker concrete casussen gemeld, mede door schaalgrootte en soms betere signaleringslijnen via scholen, jongerenwerk en politie. In kleinere gemeenten geven gesprekspartners aan beperkt zicht te hebben, of geen duidelijke trends te herkennen. De indruk bestaat dat de wil en het vermogen om (online) signalen waar te nemen nog niet bij alle (jeugd)professionals voldoende aanwezig is. En dat de samenwerking tussen jongerenwerk, gemeente, politie en scholen op een aantal plekken nog ruimte voor groei biedt.

9.4 Verhouding landelijk (DTN)

Dit is misschien wel het radicaliseringsperspectief dat de meest relevante overlap heeft met het landelijk beeld dat in het DTN wordt geschetst. Het punt is dat een deel van de online dynamiek de voortzetting van lokale contacten is, maar veel van deze destructieve online milieus de Twentse en zelfs de Nederlandse grens overstijgen. Iemand uit

Twente kan eenvoudig vanuit haar huis een Haags Kamerlid bedreigen. Net zo makkelijk als dat een Twentse jongen in een Amerikaans, internationaal netwerk van rechts-radicalen accelerationisten terecht kan komen.

9.5 Deelconclusie

Het beeld rond alleen en digitaal radicaliserende individuen in Twente is in een aantal opzichten heel zorgelijk. Uit de online wereld komt incidentele, maar zeer serieuze casuïstiek. Het gaat vooral om eenlingen die online worden beïnvloed en daar ook hun uitingen doen. Grootschalige of georganiseerde digitale radicalisering wordt niet gezien, maar de combinatie van online anonimiteit, maatschappelijke verharding en kwetsbare individuen maakt dit fenomeen extra relevant. De tweede reden is dat online de perfecte katalysator en facilitator is voor het kweken van grieven en woede en dat dit door de gebruikte technologie even verslavend als giftig is. En dat gebeurt redelijk anoniem in de telefoon of computer. Met als gevolg dat het veelal buiten het blikveld van de pedagogische coalitie van ouders, onderwijs en jeugd- en jongerenwerk gebeurt.

Preventiefase	Radicaliseringsfase	Beeld “online, fluïde, individueel” in Twente
Primair	Voedingsbodem & kwetsbare groepen	Voor jongeren is online en offline één, en ze staan, zonder begeleiding van ouders en professionals bloot aan allerlei risico's. Professionals en experts maken zich zorgen dat zowel voedingsbodem als kwetsbaarheid ook in Twente actie vragen. Belangrijke factoren zijn: • Normalisering van extreme en gewelddadige content online • Algoritmes en ongefilterde content • Anonimiteit, lage drempel en gebrek aan correctie online • Groepsdruk, status en ‘challenges’ • Gebrek aan weerbaarheid en reflectie
Secundair	Proces van radicalisering	• Online speelt een rol in <i>alle</i> ZVH-casussen van Twentse personen die in een proces van radicalisering zitten. • Geweld als voornaamste drijfveer in plaats van ideologie is een trend die landelijk en ook in Twente zichtbaar is.
Tertiair	Geradicaliseerd of extremistisch	In Twente zijn, naast enkele casussen van meer ‘klassiek’ ideologisch geradicaliseerde individuen, ook voorbeelden van nieuwe ‘fluïde’ radicalisering, al dan niet gecombineerd met psychische kwetsbaarheid.

Jeugdprofessionals, onderwijs en politie, die samen het grootste deel van de preventie voor hun rekening nemen (naast ouders, familie, bekenden), staan elk voor zich aan het begin van de digitale transformatie van hun werkzaamheden en organisatie, en dit geldt nog meer in samenwerking. De noodzaak om digitaal stappen te maken wordt overigens evenzeer ingegeven vanuit het voorkomen van misdaad en geweld.

10 Conclusies over de fenomenen in de regio Twente: wat speelt hier?

In dit hoofdstuk presenteren we de conclusies over de fenomenen van radicalisering en extremisme in Twente. De conclusies van de vorige hoofdstukken worden gebruikt om de hoofdvraag en deelvragen van de fenomeenanalyse te beantwoorden.

***NB:** uit de gesprekken met de verschillende gemeenten kunnen we concluderen dat het per gemeente verschilt in hoeverre ze actief met een aanpak voor de signalering en preventie van radicalisering bezig zijn. Omdat niet elke gemeente evenveel inzet op signalering, kan het hierdoor verschillen wat gemeenten aan signalen opvangen en met ons konden delen in het kader van deze fenomeenanalyse. Onderstaande conclusies/antwoorden op de deelvragen dienen in dit licht te worden gelezen.*

Hoofdvraag: wat zijn de kenmerken, typen en lokale verschijningsvormen van radicalisering en extremisme in de regio Twente, en hoe verhouden deze zich tot het landelijke beeld?

Deelvraag 1: Welke typen radicalisering (religieus, ideologisch, politiek, anti-institutioneel, etc.) zijn in Twente zichtbaar?

In Twente zijn anti-institutionele en rechts-extremistische fenomenen het meest zichtbaar.

- **Anti-institutioneel extremisme** komt in de regio het meest herkenbaar naar voren via soeverein gedachtegoed, afwijzing van overheidsgezag, complotdenken en conflictueus gedrag richting instituties. Meestal blijft dit op het niveau van een voedingsbodemp of zorgelijke signalen, maar in enkele gemeenten zijn ook extremisme-gerelateerde incidenten zichtbaar geweest, zoals intimidatie en bedreiging van bestuurders en ambtenaren.
- **Rechts-extremisme** is eveneens aanwezig, vooral in de vorm van racistische of ontmenselijkende uitingen, symboliek, online normalisering en incidenten rond thema's als migratie en opvang. Ook hier geldt dat het doorgaans om kleinschalige, gefragmenteerde signalen gaat, maar wel met reële maatschappelijke en bestuurlijke impact.
- **Jihadisme** is in Twente veel minder breed zichtbaar, maar wel relevant vanwege een klein aantal zware en complexe individuele casussen, waaronder terrorismeverdachten of terugkeerders. Andere vormen van religieus extremisme worden niet gezien.
- **Links-, dierenrechten- en milieu-extremisme** spelen in de regio niet, en worden door geen van de gemeenten als actueel veiligheidsvraagstuk herkend. Wat er wordt gezien blijft binnen activisme.

Daarnaast laat het Twentse beeld zien dat radicalisering steeds vaker fluïde, individueel en online verloopt: niet strak georganiseerd rondom één ideologie, maar in wisselende combinaties van rechts-extremistische, anti-institutionele of gewelddadig-nihilistische invloeden. Daarmee is het regionale beeld er één van beperkte aantallen, maar met meerdere zichtbare typen radicalisering die deels in elkaar overlopen.

Deelvraag 2: Welke signalen, thema's en zorgen worden lokaal gesignaleerd?

Lokaal worden vooral signalen gezien die wijzen op wantrouwen richting overheid en instituties, verharding in taalgebruik, complotdenken, racistische of ontmenselijkende uitingen, en online verspreiding van extremistische of geweldsverheerlijkende content.

- Bij anti-institutioneel gedachtegoed gaat het bijvoorbeeld om teruggestuurde stempassen, belastingweigering, juridische intimidatie, soeverein verklaren en het actief benaderen of onder druk zetten van bestuurders en ambtenaren.
- Bij rechts-extremisme gaat het onder meer om stickers en symboliek in de openbare ruimte, harde anti-migratie-uitingen, online radicalisering van jongeren en spanningen rond asiel en opvang.

- Bij jihadisme zijn het juist enkele ernstige individuele signalen of casussen die opvallen, eerder dan een breed lokaal patroon.

De maatschappelijke thema's waar lokale zorgen zich het sterkst op concentreren zijn asiel en migratie (de komst van opvanglocaties of AZC's), wantrouwen jegens 'Den Haag' of de lokale overheid, en in sommige gemeenten ook windmolens of andere ruimtelijke besluiten. Naast extremistische uitingen zien geïnterviewden vooral zorgen rondom de voedingsbodem: gevoelens van achterstelling, verlies van vertrouwen, ervaren uitsluiting, normalisering van grensoverschrijdende online communicatie, en het risico dat maatschappelijke onrust omslaat in intimidatie of bedreiging. Daarnaast is er brede zorg over het beperkte zicht op wat zich online afspeelt, met name onder jongeren.

Deelvraag 3: Zijn er geografische, sociale of thematische verschillen tussen gemeenten of subregio's?

Er zijn duidelijke verschillen tussen gemeenten in de regio Twente, al moeten die verschillen niet worden overdreven. De casuïstiek van het Zorg- en Veiligheidshuis Twente laat zien dat zowel de drie grotere steden als de kleinere gemeenten met radicalisering en extremisme te maken kunnen krijgen. Het fenomeen is dus niet exclusief stedelijk of juist landelijk. Wel verschilt de verschijningsvorm. In de stedelijke gemeenten worden relatief vaker individuele zware casussen, signalen rond jongeren en rechts-extremistische uitingen gezien, mede door de schaal, anonimiteit en een grotere zichtbaarheid van problematiek. In kleinere en middelgrote gemeenten, en vooral in de buitengebieden, worden juist vaker anti-institutioneel gedachtegoed, wantrouwen richting overheid en spanningen rond lokale dossiers zoals opvang, stikstof of ruimtelijke besluiten benoemd.

Naast geografische verschillen zijn er ook sociale en thematische verschillen zichtbaar. In sommige gemeenten lijkt vooral sprake van een brede voedingsbodem van maatschappelijk ongenoegen, terwijl in andere gemeenten juist concrete incidenten of een kleine groep actieve aanjagers in beeld komen. Theoretisch vergelijkbare gemeenten laten bovendien niet altijd hetzelfde beeld zien; lokale geschiedenis, bestuurlijke context, mate van maatschappelijke spanning en de kwaliteit van signalering spelen daarbij een rol.

Deelvraag 4: Wat is de invloed van bredere maatschappelijke ontwikkelingen zoals polarisatie, wantrouwen jegens de overheid, online netwerken?

Bredere maatschappelijke ontwikkelingen vormen in Twente duidelijk een versterkende context voor radicalisering en extremisme. Polarisation, maatschappelijk ongenoegen en afnemend vertrouwen in overheid en instituties worden bij verschillende vormen van extremisme genoemd als voedingsbodems. Vooral in de buitengebieden en kleinere gemeenten leven gevoelens van achterstelling, verlies van grip en weerstand tegen besluiten die als opgelegd vanuit 'Den Haag' worden ervaren. Zulke gevoelens leiden niet automatisch tot extremisme, maar kunnen wel bijdragen aan verharding, ontvankelijkheid voor anti-institutionele of extreemrechtse narratieven en escalatie rond lokaal gevoelige dossiers zoals asielopvang, migratie of stikstof.

Online netwerken en digitale omgevingen versterken deze dynamiek verder. In vrijwel alle typen casuïstiek speelt online een rol, hetzij als plek waar narratieven, complotten en haatdragende content worden verspreid, hetzij als omgeving waarin jongeren en eenlingen buiten het zicht van ouders en professionals radicaliseren. Respondenten signaleren dat online anonimiteit, algoritmes, groepsdruk en de normalisering van extreme of gewelddadige content de drempel verlagen om verder te verharderen. Juist doordat online en offline steeds meer in elkaar overlopen, werkt deze digitale dimensie als versneller van bestaande grieven en spanningen. Dat maakt niet alleen de fenomenen zelf zorgelijk, maar ook het feit dat het zicht van professionals op deze ontwikkeling nog beperkt is.

Deelvraag 5: Hoe verhoudt het Twentse beeld zich tot het landelijke dreigingsbeeld?

Landelijk

- Anti-institutioneel extremisme en rechts-extremisme het meest zichtbaar
- Jihadisme in beperkte maar potentieel zware individuele casuïstiek
- Groeiende betekenis van online, fluïde en geïndividualiseerde radicalisering.

Dreigingsniveau 4 van de 5, reële kans dat een aanslag in Nederland plaatsvindt.

Twentse beeld

- Vooral anti-institutionele incidenten, rechts-extremistische normalisering en online radicalisering van eenlingen sluiten nauw aan bij de thema's die landelijk door de NCTV worden benadrukt.
- Bij jihadisme gaat het in lijn met het landelijke beeld om een klein aantal zware casussen.
- Tegelijkertijd is het regionale beeld overwegend kleinschaliger dan het landelijke beeld. Twente kent geen aanwijzingen voor grootschalige of stevig lokaal verankerde extremistische netwerken.

Twente laat een belangrijk regionaal accent zien dat in lokale beleids- en bestuurlijke zin zeer relevant is. Ook als de nationale terroristische dreiging in de regio beperkt zichtbaar is, zijn de effecten op lokaal niveau wel degelijk voelbaar in de vorm van intimidatie, bedreiging en ondermijning van de democratische rechtsorde

Deelvraag 6: Wat betekent dit voor lokale beleidsinzet en bestuurlijke prioritering?

Voor lokale beleidsinzet en bestuurlijke prioritering betekent dit in de eerste plaats dat het zwaartepunt in Twente niet ligt bij klassieke terrorismebestrijding, maar bij primaire en secundaire preventie. De grootste opgave is het tijdig herkennen en duiden van zorgelijke signalen, zonder alles te problematiseren. En het versterken van democratische weerbaarheid in gemeenten waar wantrouwen, polarisatie en online beïnvloeding zichtbaar zijn. Dat vraagt om een stevige basis in kennis, signalering en samenwerking tussen gemeente, onderwijs, jongerenwerk, politie, zorg- en veiligheidspartners en – waar relevant – de regionale structuur voor opschaling van zorgelijke casuïstiek. Vooral anti-institutionele en rechts-extremistische signalen verdienen daarbij blijvende aandacht, juist omdat deze in Twente het meest zichtbaar zijn.

Bestuurlijke prioritering vraagt daarnaast om maatwerk per gemeente binnen een gezamenlijk regionaal kader. Niet elke gemeente heeft met dezelfde fenomenen of dezelfde intensiteit te maken, maar alle gemeenten kunnen ermee geconfronteerd worden. Daarom is het nodig om lokale verschillen serieus te nemen en per gemeente te bepalen waar de nadruk moet liggen: bijvoorbeeld op anti-institutioneel sentiment in buitengebieden, spanningen rond opvanglocaties, of online weerbaarheid en vroegsignalering onder jongeren. Tegelijkertijd is regionale samenwerking essentieel voor kennisdeling, specialistische expertise en de aanpak van zwaardere casuïstiek. De bevindingen uit deze fenomeenanalyse onderstrepen daarmee vooral de noodzaak van een sterke preventieve infrastructuur, bestuurlijke normstelling en betere aansluiting op de online leefwereld van jongeren en andere kwetsbare groepen.

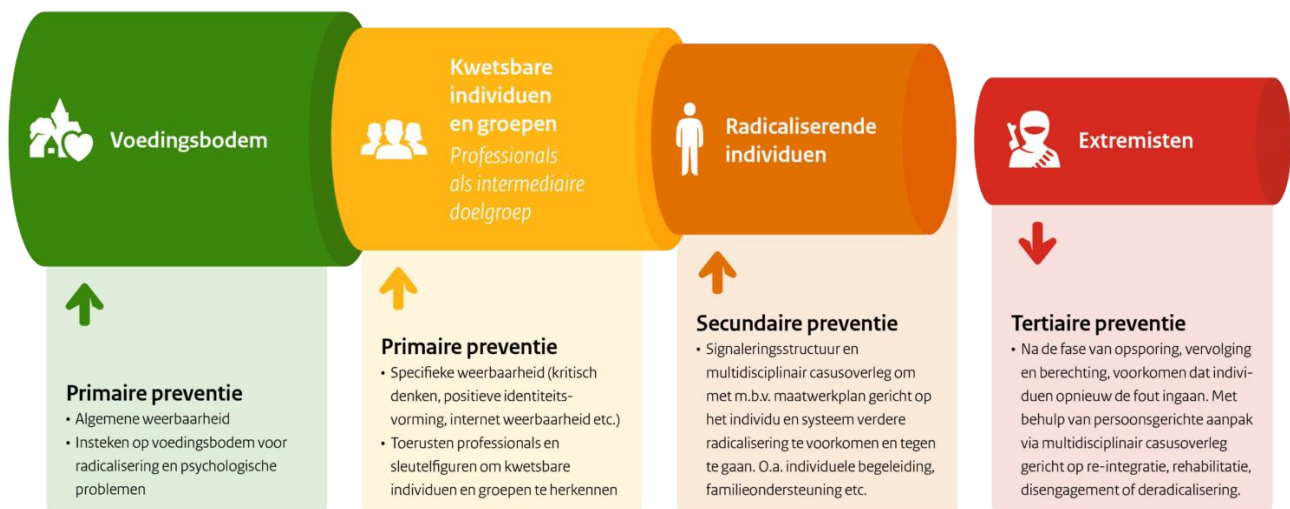
11 Aanbevelingen voor bestuur en uitvoering

Belangrijk om te benoemen is dat dit rapport een fenomeenanalyse betreft, en geen uitgebreide analyse of evaluatie van lokaal beleid en aanpak. Op basis van het Twentse beeld van radicalisering en extremisme kunnen we wel enkele aanbevelingen doen van meer algemene strekking. We kunnen geen aanbevelingen doen die over de lokale aanpak van een specifieke gemeente gaan.

De conclusies over de fenomenen leiden tot een aantal aanbevelingen. Keuzes voor beleid of versterking van de uitvoering van de lokale aanpak van extremisme en radicalisering worden vooral ingegeven door de opgaven in de drie fasen van preventie. Een aantal algemene opmerkingen daarbij is:

- Het zwaartepunt ligt **niet** bij klassiek terrorisme of de aanpak van gekende extremisten (tertiair), maar bij **primaire en secundaire preventie**.
- De grootste uitdaging zit in het **tussengebied**: duiden zonder (onnodig) te labelen, normaliseren waar kan, begrenzen waar nodig.
- Primaire preventie blijft cruciaal, juist ook – maar niet uitsluitend – in **kleinere gemeenten en buitengebieden** met sterke sociale nabijheid én wantrouwen.

Hieronder doen we algemene aanbevelingen per fase van preventie.

Figuur 3: preventieclassificatiemodel van radicalisering²⁷

Primaire preventie - voedingsbodem

Primaire preventie die de voedingsbodem adresseert is voor alle gemeenten van belang. Per gemeente kan het verschillen bij welke thema's of ideologieën het zwaartepunt ligt.

1. Focus op de fenomenen die het meest zichtbaar zijn, ook als er geen direct zorgwerkkende extremistische signalen zijn, om gerichte primaire of secundaire preventie te organiseren. In Twente zijn dit **anti-institutioneel** en **rechts** gedachtegoed.
2. Investeer op regionaal niveau in de fenomenen die nog weinig zichtbaar zijn maar wel grote zorgen baren. Het gaat hierin voornamelijk om het **online domein** en de **fluïde vormen van extremisme**.
3. Investeer in het versterken van sociale cohesie en het opbouwen van vertrouwen tussen inwoners en overheid. Dit kan door laagdrempelige ontmoetingen te organiseren, bijvoorbeeld via buurtinitiatieven, dialogen over gevoelige thema's, of het ondersteunen van burgerparticipatie.

²⁷ Zie <https://www.evidencebasedwork.com/preventieclassificatiemodel/>.

4. Werk actief aan het tegengaan van uitsluiting, discriminatie en kansenongelijkheid. Zet in op armoedebestrijding, gelijke toegang tot onderwijs, en het bevorderen van mediawijsheid en democratische weerbaarheid.
5. Sluit aan bij bestaande preventieve projecten uit andere domeinen, zoals onderwijs, jeugdbeleid, en polarisatie-aanpak. Door deze te koppelen aan het voorkomen van radicalisering, ontstaat een breder preventief netwerk.
6. Zorg dat professionals en partners voldoende kennis en vaardigheden hebben om signalen te herkennen en adequaat te reageren. Investeer daarom in training, intervisie en een duidelijke meldstructuur.

Primaire preventie – kwetsbare individuen en groepen

7. Zorg dat **preventieve netwerken** van de gemeente, partners en professionals aansluiten op wat er nodig is voor de specifieke kwetsbare groepen of thema's die in de gemeente aanwezig of zichtbaar zijn. Kwetsbare jongeren vraagt om iets anders dan anti-AZC sentimenten of wantrouwen richting de overheden en de aanwezigheid van soevereinen.
8. Zorg dat **kennis & vaardigheden** binnen deze netwerken over deze thema's/groepen aanwezig zijn. Investeer in kennisbevordering en signalering over deze thema's bij professionals. Weten wat wel en niet een zorgelijk signaal is, of weten met wie je dit kunt bespreken als je het zelf niet zeker weet, is hierin een belangrijke basis die bij alle professionals aanwezig moet zijn. Zorg dat bij partners (bijvoorbeeld binnen de pedagogische coalitie) de meldstructuur en bewustwording op orde zijn.
9. Sluit aan op bredere preventieve **interventies** of projecten die vanuit andere domeinen of thema's worden georganiseerd om de voedingsbodem en/of kwetsbare groepen te adresseren. Bijvoorbeeld als onderdeel van:
 - a. armoede- en kansengelijkheidsbeleid;
 - b. onderwijs en jongerenwerk;
 - c. democratische weerbaarheid en mediawijsheid;
 - d. polarisatie-aanpak;
 - e. verbonden openbaar bestuur met gezag en vertrouwen, zeker op verhitte thema's
10. Investeer in professionalisering van de professionals ten aanzien van het **online domein**, zowel voor signalering als preventie. Dit wordt nu als black-box gezien door veel professionals, terwijl een groot deel van het leven van kwetsbare groepen zich online afspeelt. Met name rondom jongeren spelen grote zorgen als het gaat om de online leefwereld.
 - f. **Regionale samenwerking** is hierin nodig om kennis, rollen, signalen en werkwijzen te bundelen, zodat gemeenten en professionals niet versnipperd en reactief handelen maar via een gezamenlijke netwerkgerichte aanpak kunnen optreden.

Secundair (radicaliserende individuen)

11. Zorg voor bewustwording over het proces en mogelijkheden om laagdrempelig zorgen en signalen te bespreken met het ZVHT, zonder dat er direct een weging of casus wordt gestart. Hiermee kunnen signalen van mogelijk radicaliserende individuen regionaal besproken worden maar lokaal verder opgepakt.
12. De aanbevelingen over netwerk en kennis & vaardigheden hierboven gelden ook voor secundaire preventie.

Tertiair (extremisten)

13. De fase na vervolging vraagt om een lokale aanpak waarin afstemming met en expertise van regionale partners cruciaal is. Zorg dat de aanpak van tertiaire casussen bij het ZVHT aansluit op de aanbevelingen voor primaire en secundaire preventie hierboven om dit structureel te borgen.

Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen

Openbare bronnen

AIVD, z.d., Anti-institutioneel extremisme, <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/extremisme/anti-institutioneel-extremisme>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

AIVD, 2024, Fenomeenanalyse soevereinenbeweging in Nederland 'Met de rug naar de samenleving', <https://www.aivd.nl/documenten/2024/04/09/fenomeenanalyse-soevereinenbeweging-in-nederland-met-de-rug-naar-de-samenleving>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

AIVD, z.d., Extremisme, <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/extremisme>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

AIVD, z.d., Jihadistische dreiging tegen Nederland, <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/terrorisme/jihadistische-dreiging-tegen-nederland>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

AIVD, z.d., Links-extremisme, <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/extremisme/links-extremisme>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

AIVD, z.d., Rechts-extremisme, <https://www.aivd.nl/onderwerpen/aandachtsgebieden/extremisme/rechts-extremisme>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

Evidence-Based Work, 2020, Preventieclassificatiemodel, <https://www.evidencebasedwork.com/preventieclassificatiemodel>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, z.d., Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland, <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, z.d., Definities gebruikt in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland, <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/definities-gebruikt-in-het-dtn>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, z.d., Extremisme, <https://www.nctv.nl/onderwerpen/e/extremisme>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, z.d., Lokale aanpak radicalisering, extremisme en terrorisme, <https://www.nctv.nl/onderwerpen/l/lokale-aanpak-radicalisering-extremisme-en-terrorisme>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, 2024, Fase 1: Preventie, <https://www.nctv.nl/onderwerpen/l/lokale-aanpak-radicalisering-extremisme-en-terrorisme/drie-fasen-van-de-lokale-aanpak/preventie>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, z.d., Maatschappelijke onrust, <https://www.nctv.nl/onderwerpen/m/maatschappelijke-onrust>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, z.d., Anti-institutioneel terrorisme en extremisme, <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/anti-institutioneel-extremisme>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, z.d., Rechts-terrorisme en -extremisme, <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/rechts-terrorisme-en--extremisme>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, z.d., Themahoofdstuk: Alleen, maar gevaarlijk: de onvoorspelbaarheid van geïndividualiseerd terrorisme, <https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/themahoofdstuk>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NCTV, 2022, Themarapportage polarisatie, extremisme en terrorisme, <https://www.nctv.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2022/09/26/themarapportage-polarisatie-extremisme-en-terrorisme-2022/Themarapportage+polarisatie%2C+extremisme+en+terrorisme+2022.pdf>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

Nederlands Jeugdinstituut (NJI), 2022, Hoe verloopt het proces van radicalisering?, <https://www.nji.nl/kennis/radicalisering/hoe-verloopt-het-proces-van-radicalisering>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

NJI, z.d., Com-groepen: nihilistisch en sadistisch geweld in anonieme chatgroepen, <https://www.nji.nl/kennis/radicalisering/com-groepen>, geraadpleegd op 22 mei 2026

Rijksuniversiteit Groningen, 2022, Fenomeenanalyse extremisme Noord-Nederland, <https://www.rug.nl/about-ug/latest-news/news/archief2022/nieuwsberichten/1125-extremisme-fenomeenanalyse.pdf>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

Rechtbank Rotterdam, 2025, ECLI:NL:RBROT:2025:13803, <https://linkeddata.overheid.nl/front/portal/document-viewer?ext-id=ECLI:NL:RBROT:2025:13803>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

Oost, 2024, Burgemeester Tubbergen vond gps-tracker onder zijn auto: 'Het zijn heftige maanden geweest', <https://www.oost.nl/nieuws/2412291/burgemeester-tubbergen-vond-gps-tracker-onder-zijn-auto-het-zijn-heftige-maanden-geweest>, geraadpleegd op 13 mei 2026.

Ontvangen documenten

- Afstudeeronderzoek soevereinen (2025)
- Casustafel RE managementrapportage PGAx (Q1 2026) (anoniem)
- Concept Beleidsdocument Casustafel CTER (2024)
- Concept Handreiking Maatschappelijke Onrust (2025)
- Factsheet Polarisation Twente (juni 2024)
- Handelingskader Soevereinen VRT (2025)
- Polarisatiebeeld regio Twente (2025)
- Polarisatiebeeld regio Twente (2026)
- Politiecijfers BVH signalen regio Twente (2023-2026) (anoniem)
- Regionale Samenwerking CTER DVO (2025) (anonieme PowerPoint)